

Alcoholgebruik onder jongeren

Nota van bevindingen Helmond

Utrecht, mei 2011

Integraal Toezicht Jeugdzaken is een programmatische samenwerking van:

- Inspectie voor de Gezondheidszorg
- Inspectie van het Onderwijs
- Inspectie Jeugdzorg
- Inspectie Openbare Orde en Veiligheid
- Inspectie Werk en Inkomen

www.jeugdinspecties.nl

Over Integraal Toezicht Jeugdzaken

In Integraal Toezicht Jeugdzaken (ITJ) werken vijf rijksinspecties samen: de Inspecties voor de Gezondheidszorg, de Inspectie van het Onderwijs, de Inspectie Jeugdzorg, de Inspectie Openbare Orde en Veiligheid, en de Inspectie werk en inkomen. ITJ onderzoekt maatschappelijke problemen van en door jongeren die een integrale aanpak vergen. Het gaat bijvoorbeeld om problemen als kindermishandeling, overgewicht, jeugdcriminaliteit, verslaving en armoede. ITJ onderzoekt de kwaliteit van de samenwerking van voorzieningen voor de jeugd en het resultaat van deze samenwerking voor de problemen van de jongeren. In het ITJ-toezicht staat het belang van het kind voorop. Uitgangspunt is het Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

Voorwoord

Nederlandse jongeren drinken vroeg, vaak en veel. In het rapport *Geen deuren maar daden* riep de Adviescommissie Drugsbeleid in 2009 de overheid op het gebruik van drugs en alcohol onder jongeren daadkrachtiger tegen te gaan. Drankgebruik zorgt voor maatschappelijke problemen in de vorm van overlast op straat en criminaliteit, maar ook, en dat is minstens zo zorgelijk, voor (gezondheids)problemen bij de jongeren zelf. Een verstoorde ontwikkeling van de hersenen, schooluitval en gedragsproblemen zijn daar voorbeelden van. Alcoholgebruik onder jongeren is een complex probleem waar geen simpele oplossingen voor bestaan. Er is dan ook een integrale aanpak nodig, en een goede samenwerking tussen alle partijen die betrokken zijn bij deze problematiek.

Tegen deze achtergrond heeft ITJ onderzocht of organisaties en voorzieningen er gezamenlijk in slagen op lokaal niveau het alcoholgebruik onder jongeren tot achttien jaar te voorkomen of te verminderen. ITJ voerde een onderzoek uit in vier gemeentes in Nederland, waaronder Helmond.

Een belangrijke conclusie van dit onderzoek is dat in Helmond de betrokken partijen al verschillende activiteiten opzetten en uitvoeren. De eerste resultaten zijn zichtbaar: de leeftijd waarop kinderen in de gemeente beginnen met drinken is omhoog gegaan en er is minder overlast op straat. Toch is dit geen reden om achterover te leunen. De cijfers laten zien dat ook in Helmond de jongeren te vaak, te vroeg en te veel drinken.

ITJ is van mening dat in Helmond zowel de samenwerking tussen partijen als de aanpak van alcoholgebruik onder jongeren beter kan. Hierbij denkt ITJ aan een stevige regie op de inzet van betrokken partijen, het verbreden van de aanpak en het eerder signaleren en melden van drinkende jongeren. In dit rapport doet ITJ daarvoor aanbevelingen die kunnen bijdragen aan het uiteindelijke doel: minder drankgebruik onder jongeren.

Het is aan de gemeente Helmond om met de aanbevelingen aan de slag te gaan. ITJ heeft vertrouwen dat de inspanningen van alle betrokken partijen het resultaat waarnaar we streven - niet drinken onder de 16 jaar en met mate boven de 16 jaar - dichterbij brengt.

Namens ITJ bedank ik iedereen die heeft meegewerkt aan dit onderzoek. Allen die in Helmond zullen samenwerken aan een verbeterde aanpak, wens ik van harte succes.

Namens deze,
Voorzitter Stuurgroep Integraal Toezicht Jeugdzaken,

Mevrouw drs. G.E.M. Tielen

Samenvatting

Nederlandse jongeren drinken over het algemeen te jong, te vaak en te veel. De gevolgen daarvan zijn ernstig. In de eerste plaats omdat alcoholgebruik op jonge leeftijd de ontwikkeling van de hersenen schaadt, maar ook omdat het kan leiden tot schooluitval, ongeremd gedrag en gewelddadigheid, en relationele problemen. Daarnaast heeft de maatschappij last van drinkende jongeren. Alcoholgebruik onder jongeren gaat vaak gepaard met overlast in de publieke ruimte zoals geweld, vernielingen en andere criminaliteit.

De landelijke overheid heeft in de afgelopen jaren beleid ontwikkeld om het drankgebruik onder jongeren terug te dringen. Ook op regionaal niveau hebben partijen gezamenlijk beleid geformuleerd. Het is aan de gemeentes om dat beleid op lokaal niveau te vertalen in concrete maatregelen. Integraal Toezicht Jeugdzaken (ITJ) onderzocht in 2010 in een aantal Nederlandse gemeenten hoe zij hun beleid in praktijk brengen en wat dat oplevert. Enschede, Gemert-Bakel, Helmond en Rijssen-Holtten hebben meegewerkt aan dit onderzoek. De focus van het onderzoek lag op ketensamenwerking, omdat een integrale aanpak waarbij alle partijen betrokken zijn, leidt tot zichtbare resultaten: jongeren die minder drinken en daar ook later mee beginnen. ITJ ging na of organisaties en voorzieningen gezamenlijk slagen op lokaal niveau het alcoholgebruik onder jongeren te voorkomen of te verminderen.

ITJ heeft op verschillende manieren informatie verzameld over de gemeenschappelijke aanpak van gemeente en betrokken partijen om het alcoholgebruik onder jongeren in Helmond te voorkomen en te verminderen. ITJ komt op basis van de verzamelde gegevens tot de conclusie dat in de gemeente Helmond al de nodige activiteiten worden ondernomen. Uit het onderzoek komt naar voren dat het voorkomen en verminderen van het alcoholgebruik onder jongeren geen speerpunt is van de gemeente Helmond. Toch heeft de gemeente een alcoholmatigingsbeleid vastgesteld en een werkgroep geïnstalleerd die voor de uitvoering zorgt. Daardoor staat het onderwerp op de agenda en zijn partijen die nodig zijn om het probleem aan te pakken betrokken en gemotiveerd. De betrokken organisaties zijn vrij eensgezind over de oorzaken van het alcoholgebruik door jongeren: drinken hoort gewoon bij het leven in Helmond. Jongeren vinden het stoer om alcohol te drinken en ouders stellen zich coulant op. Bovendien is drank voor jongeren in Helmond gemakkelijk te verkrijgen. Aan de hand van de jeugdmonitor van de GGD wordt elke vier jaar gekeken welke voortgang is geboekt. De inspanningen van de afgelopen jaren op landelijke, regionaal en lokaal niveau laten resultaten zien: met name de startleeftijd gaat omhoog. Politiecijfers laten zien dat de overlast op straat door dronkenschap is afgenomen. De cijfers laten ook zien dat ook in Helmond de jongeren nog vaak, vroeg en veel drinken. ITJ is van mening dat in Helmond de samenwerking tussen partijen en de aanpak van alcoholgebruik onder jongeren beter kan en moet om ook op de langere termijn het aantal drinkende jongeren te verminderen. De verbeterpunten zijn:

- *Regie*

De regierol van de gemeente dient zowel intern naar de diverse werkterreinen binnen de gemeente als extern naar álle betrokken partijen beter ingevuld te worden. De sturing en regie van de gemeente richt zich nog onvoldoende op de afstemming en samenhang tussen de activiteiten van organisaties: partijen doen te veel los van de inzet van andere organisaties en de uitvoering van activiteiten wordt nog maar mondjesmaat gerealiseerd.

- *Integrale aanpak*

De huidige aanpak in Helmond richt zich vooral op algemene voorlichting, op overlastbestrijding en bestrijden van excessen. Een uitgewerkte visie en aanpak, die álle pijlers beslaat, ontbreekt. Ook activiteiten die zijn gericht op (school) uitval of op het verminderen van de verkrijgbaarheid van alcohol ontbreken. Daarnaast ontbreken nog belangrijke partijen in de huidige aanpak. Zo worden scholen, sportverenigingen en horeca op dit moment nauwelijks bij de uitvoering van het alcoholmatigingsbeleid betrokken. Ook ouders hebben geen actieve rol in de aanpak. Gezien de complexiteit van de problematiek is de inzet van álle partijen nodig.

- *Vroegsignalering*

Uit het onderzoek komt naar voren dat verschillende partijen signaleren waar en welke jongeren alcohol drinken en in welke mate. Deze signalen worden echter niet centraal gemeld of gebundeld en leiden onvoldoende tot actie. Partijen, inclusief ouders en jongeren, zijn zich nog onvoldoende bewust dat drinken onder de zestien niet gewoon en acceptabel is en dat heel veel drinken boven de zestien niet goed is.

ITJ heeft ten behoeve van deze verbeterpunten een aantal aanbevelingen geformuleerd. Deze zijn:

- Voer als gemeente, een stevige regie op de uitvoering van activiteiten en op de samenwerking en inzet van partijen.
- Verbreed de aanpak en neem maatregelen die de verkrijgbaarheid van alcohol beperken, tref ook maatregelen om uitval op school, werk of sport door alcoholgebruik te voorkomen.
- Betrek en benut alle relevante partijen bij de aanpak, dus ook scholen, sportverenigingen, horeca én ouders.
- Werk aan verdere bewustwording dat drinken onder de zestien niet gewoon is en dat overmatig drinken boven de zestien niet goed is.
- Zorg ervoor dat signalen over alcoholgebruik vroegtijdig worden vastgelegd en gedeeld met alle relevante partijen. Benut deze signalen enerzijds voor gerichte individuele acties en anderzijds voor beleidsontwikkeling

Inhoudsopgave

1	Inleiding	9
1.1	Het probleem: jongeren en alcohol	9
1.2	Gezondheidsschade en maatschappelijke overlast	9
1.3	Wat doet de landelijke overheid?	10
1.4	Leeswijzer	11
2	Onderzoeksinstrumenten en toezichtkader ITJ	13
2.1	Onderzoeksvraag	13
2.2	Waarom de gemeente Helmond?	13
2.3	Onderzoeksinstrumenten	13
2.4	De kwaliteitscriteria van ITJ	14
3	Jongeren en drank in Helmond	17
3.1	Hoeveel drinken jongeren in Helmond?	17
3.2	Waar drinken ze?	18
3.3	Waarom drinken ze?	18
3.4	En waarom zouden ze niet of minder drinken?	20
4	De huidige aanpak in Helmond	21
4.1	Inleiding	21
4.2	De regionale aanpak: Laat je niet flessen!	21
4.3	De lokale aanpak	22
4.4	Drijfveren van de betrokken partijen	23
4.5	Betrokken partijen en overlegvormen	24
4.6	Signalering	27
4.7	De resultaten van de aanpak tot nu toe	28
5	Conclusies	29
5.1	Algemeen beeld	29
5.2	Regie	30
5.3	Integrale aanpak	31
5.4	Vroegsignalering	32
5.5	Conclusies	33
6	Aanbevelingen	35
6.1	Inleiding	35
6.2	Aanbevelingen ten behoeve van de regie.	35
6.3	Aanbevelingen ten behoeve van een integrale aanpak	36
6.4	Aanbevelingen voor vroegsignalering	38
6.5	En nu verder	38
	Bijlage 1 Resultaten IVS-onderzoek	39
	Bijlage 2 Ingezette activiteiten Helmond	45
	Bijlage 3 Suggesties voor een verbeterde aanpak uit de GDR	49

1 Inleiding

Drinkende jongeren worden steeds nadrukkelijker gezien als een probleem. Drank op jonge leeftijd leidt tot overlast, tot (school)uitval en gezondheidsproblemen en - in sommige gevallen - tot een blijvende verslaving. Dit hoofdstuk schetst de omvang en de gevolgen van het probleem en sluit af met een leeswijzer.

1.1 Het probleem: jongeren en alcohol

Nederlandse jongeren drinken te jong, te vaak en te veel alcohol. Dit blijkt uit de diverse onderzoeken die de afgelopen jaren gepubliceerd zijn. In vergelijking met de Europese landen om ons heen behoren de Nederlandse jongeren tot de stevige drinkers. In het ESPAD-onderzoek (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) uit 2003 liepen Nederlandse scholieren op kop bij het drinken van alcohol. In 2007 zijn de cijfers iets lager, maar nog steeds behoren de Nederlandse scholieren tot de bovengemiddelde drinkers in Europa.¹ In 2007 had, volgens het Peilstationsonderzoek² van het Trimbos-instituut, 79 procent van de leerlingen (12-18 jaar) in het voortgezet onderwijs ooit alcohol gedronken, ongeveer evenveel meisjes als jongens. De cijfers uit de HBSC studie 2009³ laten zien dat ruim tweederde van de leerlingen tot en met 16 jaar ooit alcohol heeft gedronken. Ook jongeren in groep 8 van het basisonderwijs hebben ervaring met alcoholgebruik. Bijna een derde van deze leerlingen heeft al eens alcohol gedronken, jongens vaker dan meisjes. Niet alleen het hoge percentage drinkers is opvallend, ook wordt per gelegenheid veel gedronken. Het aantal jongeren dat met een alcoholvergiftiging in het ziekenhuis terechtkomt neemt toe. Dat blijkt uit een recent verschenen rapport van de Reinier de Graaf Groep in Delft, het Nederlands Signaleringscentrum Kindergeneeskunde, de Universiteit Twente en Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid (STAP). In 2009 werden in Nederland 500 jongeren met een alcoholintoxicatie opgenomen in het ziekenhuis. Dit is een toename van 48 procent ten opzichte van 2008.^{4,5} De afgelopen jaren is een dalende trend te zien in het alcoholgebruik. De inspanningen van de laatste jaren lijken resultaat te hebben. Zowel het aantal jongeren dat ooit alcohol heeft gedronken als het aantal jongeren dat de afgelopen maand alcohol heeft gedronken is gedaald vergeleken met 2003. Deze daling doet zich met name voor in de jongste groepen tot 15 jaar. Daar tegenover staat dat áls jongeren drinken ze nog steeds veel drinken per gelegenheid. Hier is geen dalende trend in te zien.⁶

1.2 Gezondheidsschade en maatschappelijke overlast

Is het erg dat jongeren veel drinken? Die vraag wordt steeds vaker met ja beantwoord. De afgelopen jaren is uit wetenschappelijk onderzoek gebleken dat alcoholgebruik onder jongeren tot

¹ The 2007 ESPAD report, *Substance Use Among Students in 35 European Countries*, Stockholm, 2009

² K. Monshouwer e.a., *Jeugd en riskant gedrag 2007, kerngegevens uit het peilstationsonderzoek scholieren*, Trimbos Instituut, Utrecht 2008

³ S. van Dorsselaer et. al, HBSC 2009. Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland. Trimbos-instituut, Utrecht 2010

⁴ Ronde K. Comazuipen neemt toe. Kennislink; 26 november 2007. Geraadpleegd op 1-11-2010, <http://www.kennislink.nl/publicaties/comazuipen-neemt-toe>

⁵ Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid (STAP), Universiteit Twente, Reinier de Graaf Groep en Nederlands Signaleringscentrum Kindergeneeskunde. Factsheet alcoholintoxicaties bij jongeren in Nederland (2007 t/m 2009).

⁶ S. van Dorsselaer et. al, HBSC 2009. Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland. Trimbos-instituut, Utrecht 2010

gezondheidsschade kan leiden. De gezondheidsschade van (overmatig) alcoholgebruik kent verschillende aspecten. Jongeren zijn, met een nog niet volgroeid lichaam, kwetsbaarder voor de gevolgen van alcoholgebruik dan volwassenen. De puberteit/adolescentie is een periode waarin de hersenen nog volop in ontwikkeling zijn. Alcohol verstoort deze ontwikkeling en dit kan een negatieve invloed hebben op de persoonlijke en sociale ontwikkeling. Door (overmatig) alcoholgebruik ontstaan regelmatig problemen op het relationele vlak: huiselijk geweld, relatieproblemen en problemen op school of het werk. Ook kan (overmatig) alcoholgebruik leiden tot onverantwoord en risicovol gedrag met verkeersongevallen, verdrinkingen en onveilige seks als gevolg. Het gebruik van alcohol over een langere periode geeft een verhoogd risico op verschillende soorten kanker, maag- en leveraandoeningen en op hart- en vaatziekten.⁷

De effecten van alcohol uiteten zich op verschillende maatschappelijke gebieden. Het gebruik van alcohol kan naast gezondheidsschade ook leiden tot sociale schade. Daarnaast leidt overmatig alcoholgebruik geregeld tot overlast in de publieke ruimte. Veel delicten blijken met alcoholgebruik samen te gaan: vernielingen, mishandelingen en vechtpartijen. Dit brengt veel schade aan materiaal en mensen (bij vechten en mishandelen) met zich mee, maar zorgt ook voor onveiligheidsgevoelens bij burgers. Rondhangende jongeren die duidelijk onder invloed van alcohol zijn, worden als bedreigend ervaren. Regulering hiervan vraagt veel inzet en aandacht van politie en justitie.⁸

Een deel van de drinkende jongeren stopt of reguleert uit eigen beweging het alcoholgebruik, maar bij anderen leidt experimenteren met alcohol tot langdurig of overmatig gebruik en zelfs tot verslaving met alle daarbij behorende (gezondheid)problemen voor zowel het individu als de maatschappij.

De adviescommissie drugsbeleid⁹ roept in haar rapport van vorig jaar *Geen deuren, maar daden* de regering op het gebruik van drugs en alcohol onder minderjarigen nadrukkelijker tegen te gaan, nu uit onderzoek blijkt dat jeugdig gebruik van alcohol en drugs schadelijker is dan eerder aangenomen. Ook pleit ze ervoor jongeren te beschermen tegen met drank samenhangend probleemgedrag en sociale marginalisering.

1.3 Wat doet de landelijke overheid?

De overheid erkent de noodzaak tot ingrijpen. Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) heeft schadelijk alcoholgebruik onder jongeren aangewezen als een van de vijf landelijke prioriteiten op het gebied van collectieve preventie. Om gemeenten te ondersteunen bij het vertalen van het landelijk beleid naar uitvoering op lokaal niveau heeft de Voedsel en Waren Autoriteit in opdracht van het ministerie de *Handleiding lokaal alcoholbeleid*¹⁰ ontwikkeld. De handleiding is

⁷ Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), *Ranking van drugs*, 2009, S. Boelema e.a. *Fysieke, functionele en gedragsmatige effecten van alcoholgebruik op de ontwikkeling van 16-18 jarigen*, Trimbos- instituut, Universiteit Utrecht, Utrecht 2009 en www.alcoholpreventie.nl

⁸ Adviescommissie Drugsbeleid o.l.v. Wim van de Donk, *Geen deuren, maar daden. Nieuwe accenten in het Nederlandse drugsbeleid*, juli 2009, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), *Ranking van drugs*, 2009

⁹ Adviescommissie Drugsbeleid o.l.v. Wim van de Donk, *Geen deuren, maar daden. Nieuwe accenten in het Nederlandse drugsbeleid*, juli 2009

¹⁰ Handleiding lokaal alcoholbeleid. VWA, Den Haag, 2007

gebaseerd op de vier pijlers van een effectief alcoholbeleid: educatie en publiek draagvlak, regelgeving, handhaving en vroegsignalering. Ten tijde van dit onderzoek is gebruik gemaakt van deze handleiding uit 2007. Ondertussen is in november 2010 de Handreiking Gezonde Gemeente¹¹ verschenen als opvolger van de huidige handleidingen lokaal gezondheidsbeleid waaronder de *Handleiding lokaal alcoholbeleid*. De Handreiking Gezonde Gemeente geeft gemeentebesturen en lokale professionals van GGD'en, GGZ en Verslavingszorg handvatten om de thema's roken, depressie, overgewicht, alcohol, en seksualiteit op te nemen in het lokale gezondheidsbeleid én deze om te zetten in actieprogramma's. Voor alcohol worden nu diverse acties op vijf 'pijlers' geformuleerd: Inrichting van de fysieke omgeving, Regelgeving en handhaving, Voorlichting en educatie, Signalering en advies en Ondersteuning. De handleiding bestaat om te beginnen uit achtergrondinformatie die nodig is om alcohol als speerpunt op te nemen in de lokale nota gezondheidsbeleid. Daarnaast wordt aan de hand van voorbeelden aangegeven hoe een gemeente de vijf pijlers concreet kan invullen met maatregelen en activiteiten. Ook is een overzicht beschikbaar van alcoholpreventieprogramma's rond de vijf pijlers voor effectief alcoholbeleid voor verschillende leeftijdsgroepen.

Zowel in de handleiding uit 2007 als in de Handreiking Gezonde Gemeente wordt benadrukt dat een effectief alcoholbeleid een integraal alcoholbeleid inhoudt. Vanwege zowel de gezondheids- als de maatschappelijke schade die alcoholgebruik kan veroorzaken, dient een gemeentelijk alcoholbeleid naast welzijnsbelangen ook de openbare orde en daarmee de veiligheid van de burgers. Dit vraagt om een integrale benadering vanuit verschillende beleidsdisciplines binnen de gemeente. Daarnaast spelen zowel biologische, sociale en psychologische factoren een rol bij het alcoholgebruik van jongeren. De vele beroepsgroepen en organisaties die zich bezighouden met jongeren, moeten goed samenwerken, wil hun aanpak effect hebben.

1.4 Leeswijzer

Dit rapport begint met een korte omschrijving van de onderzoeksvraag en van de instrumenten die ITJ heeft gebruikt om die vraag te beantwoorden. Hoofdstuk 3 schets een beeld van het drinkgedrag van jongeren in Helmond. Hoeveel drinken ze, waar en waarom? In hoofdstuk 4 wordt beschreven hoe de gemeente het probleem aanpakt. We besteden aandacht aan de partijen die zijn betrokken bij het beleid, hoe ze betrokken zijn, wat ze doen en hoe de samenwerking tussen de partijen verloopt. Ook de geboekte resultaten komen aan de orde. Het rapport wordt afgesloten met conclusies en concrete aanbevelingen, waarmee de gemeente de samenwerking in de keten kan verbeteren en zo het alcoholgebruik onder jongeren verminderen of voorkomen.

¹¹ De Handreiking Gezonde Gemeente is een product van onder andere STIVORO, Voedingscentrum, NISB, Trimbos-instituut, Pharos, Rutgers Nisso Groep, Soa Aids Nederland, Schorer, STAP, de Voedsel- en Warenautoriteit en het RIVM Centrum Gezond Leven. Het RIVM Centrum Gezond Leven (CGL) coördineert het traject.

2 Onderzoeksinstrumenten en toezichtkader ITJ

Welke onderzoeksvraag stond centraal in dit onderzoek en op welke manier heeft ITJ het onderzoek uitgevoerd? Hoe zijn de verzamelde gegevens beoordeeld? Deze vragen staan centraal in hoofdstuk.

2.1 Onderzoeksvraag

Met dit onderzoek wil ITJ achterhalen wat de huidige aanpak van drankgebruik onder jongeren in Helmond concreet aan resultaten oplevert: gaan jongeren daadwerkelijk later en minder drinken? Daarvoor moet een aantal vragen beantwoord worden zoals: in hoeverre hebben de partijen inzicht in de problematiek van drankgebruik onder jongeren? Werken ze samen om die problematiek te bestrijden en hanteren ze daarbij een integrale aanpak? Hoe coördineren ze hun samenwerking en hoe gebruiken ze de beschikbare informatie?

De centrale onderzoeksvraag luidt: in hoeverre slagen organisaties en voorzieningen erin om gezamenlijk op lokaal niveau het alcoholgebruik onder jongeren tot achttien jaar te voorkomen dan wel te verminderen?

2.2 Waarom de gemeente Helmond?

Bij de keuze voor een gemeente waren twee vragen leidend: waar is het probleem groot? En: waar zijn de risico's voor jongeren om met dit probleem in aanraking te komen hoog? In deze gemeenten is aanpak van het probleem immers het meest urgent en valt het meeste resultaat te boeken. In CBS-gegevens over het aantal overmatige en zware drinkers vanaf twaalf jaar per GGD-regio (periode 2004-2007), valt de regio Brabant-Zuidoost in negatieve zin op. Binnen deze regio selecteerde ITJ een grote en een kleine gemeente. Bij de selectie voor een gemeente heeft ITJ twee bijkomende criteria gehanteerd: ten eerste het percentage jongeren onder de achttien jaar. Dit is van belang omdat een hoog percentage jongeren betekent dat er een grote risicogroep is. Ten tweede het percentage allochtone inwoners; uit onderzoek is bekend dat allochtonen over het algemeen minder alcohol drinken dan autochtonen¹².

Uit deze selectie kwamen de gemeenten Helmond en Gemert-Bakel.

2.3 Onderzoeksinstrumenten

ITJ heeft diverse onderzoeksmethoden ingezet om antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag. Hieronder volgt per instrument een korte beschrijving:

- *Deskresearch*: via internet heeft ITJ gerichte informatie achterhaald over de gemeente Helmond: wat is het voor een gemeenschap? Hoe is de bevolking opgebouwd? Hoe zit het bestuur in elkaar? Welke organisaties zijn betrokken bij de aanpak van alcoholgebruik onder jongeren? Ook is

¹² Dotinga A. *Drinking in a Dry Culture: Alcohol use among second-generation Turks and Moroccans: measurements and results (thesis)*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam, 2005

gekeken naar het landelijk en regionaal beleid: hoe wordt alcohol daar aangepakt? En hoe werkt dat door op lokaal niveau? Hiervoor kon ITJ gebruik maken van beleidsplannen, jaarverslagen en regionale onderzoeken. Daarnaast heeft ITJ aanvullende informatie verwerkt die is ontvangen van verschillende partijen tijdens de interviews.

- *Interactive voting system (IVS)*. Op het Jan van Brabant College en het Carolus Borromeus College, twee scholengemeenschappen voor vmbo, havo en vwo in Helmond, heeft ITJ 151 leerlingen (uit vier brugklassen, twee klassen VMBO 4 en twee klassen HAVO 5) via stemkastjes bevraagd over hun alcoholgebruik. De resultaten werden meteen op een scherm voor de leerlingen zichtbaar (zie voor de belangrijkste resultaten bijlage 1).
- *Mondelinge interviews*. ITJ interviewde 19 mensen van 8 betrokken organisaties: de gemeente, de GGD, Novadic-Kentron, de Stichting Welzijn Helmond, de politie, de twee bovengenoemde scholen voor voortgezet onderwijs en het regionale project 'Laat je niet Flessen'. De interviews vonden plaats aan de hand van een semigestructureerde vragenlijst. ITJ vroeg de respondenten naar het alcoholgebruik onder jongeren in hun gemeente. Hoeveel wordt er volgens hen gedronken? Is dat een probleem? Welke aanpak hanteren zij en vanuit welk motief? Met wie werken ze samen om jongeren niet of minder te laten drinken? Waar zien ze mogelijkheden en knelpunten in de aanpak of de samenwerking? De geïnterviewden kregen de gelegenheid mogelijke onjuistheden in een conceptverslag van het gesprek te corrigeren. Daarna is het verslag definitief vastgesteld.
- *Telefonische interviews*. ITJ belde huisartsen, ziekenhuizen, en alcoholverstrekkers als supermarkten, slijterijen, horeca en sportverenigingen en vroeg hen naar hun ervaringen met en aanpak van jongeren en alcohol. In totaal hebben zijn er 38 telefonische interviews afgenomen. Ook deze interviews zijn gehouden aan de hand van een semigestructureerde vragenlijst. Hierbij zijn dezelfde vragen aan de orde geweest als bij de mondelinge interviews.
- *Oudergesprek*. Daarnaast spraken de onderzoekers met vijf ouders met een kind op een voor de IVS geselecteerde scholengemeenschappen. Zij werden bevraagd over het alcoholgebruik van hun kinderen en hun eigen standpunten over drankgebruik onder jongeren. Wat doen ouders zelf aan het voorkomen en aanpakken van drankgebruik van hun kinderen, welke oplossingsmogelijkheden vinden zij zinvol.
- *Versnellingskamer (Group Decision Room/GDR)*. Tot slot zijn er twee GDR-sessies georganiseerd in Helmond met in totaal veertien deelnemers. Tijdens de sessies legde ITJ de eerste bevindingen uit het onderzoek voor. Daarna konden de deelnemers in korte tijd oplossingrichtingen generen voor de korte en lange termijn om het alcoholgebruik onder jongeren in Helmond te verminderen of te voorkomen. De bijeenkomst fungeerde ook als gelegenheid voor de betrokken organisaties om elkaar rondom de aanpak van alcoholgebruik te treffen.

2.4 De kwaliteitscriteria van ITJ

Een goede samenwerking tussen organisaties op lokaal niveau is een voorwaarde om het complexe probleem van alcoholgebruik onder jongeren aan te pakken. Voor het beoordelen van de samenwerking en de resultaten voor de jongeren in Helmond heeft ITJ gebruikgemaakt van acht kwaliteitsaspecten die volgens ITJ minimaal nodig zijn voor een effectieve samenwerking. ITJ gebruikt deze kwaliteitscriteria als leidraad voor de beoordeling en weging van de verzamelde gegevens.

Tabel 1: De acht kwaliteitscriteria voor goede samenwerking¹³.

Kwaliteitscriterium	Uitleg
Doelconvergentie	Er bestaat overeenstemming tussen ketenpartners over het gezamenlijk doel van de keten om het probleem te voorkomen en te verminderen.
Gedeelde probleemanalyse	De ketenpartners hebben een gedeelde analyse van het probleem. Dit moet leiden tot een gedeeld beeld van de oorzaken, de omvang en de aangrijpingspunten om het probleem te voorkomen en te verminderen.
Ketenregie	Verschillende organisaties en voorzieningen werken efficiënt samen om aan het probleem van de jongere te werken. Activiteiten worden op elkaar afgestemd om het doel van de keten te realiseren.
Informatiecoördinatie	Gegevens die nodig zijn om het gezamenlijk doel te bereiken, worden verzameld, vastgelegd en uitgewisseld.
Bereik van de keten	De organisaties weten op welke jongeren en welk deel van het probleem de keten zich richt en hebben zicht op jongeren die zij wel en niet bereiken met het gezamenlijke of afzonderlijk aanbod.
Continuïteit in de keten	De activiteiten in de keten vinden ononderbroken plaats.
Oplossingsgerichtheid	De activiteiten van ketenpartners zijn gericht op het verminderen of voorkomen van het probleem en zijn afgestemd op de behoeften van jongeren. De afzonderlijke activiteiten van ketenpartners worden daartoe op elkaar afgestemd.
Systematische evaluatie en verbetering	Er vindt een systematische evaluatie plaats van de (keten)aanpak om de kwaliteit van de ketendoelen en het bereiken van de beoogde effecten te waarborgen en verbeteren.

Aan de hand van deze aspecten zijn vragen beantwoord als: zijn de betrokken partijen het eens over het gezamenlijke doel, aard en omvang van het probleem? Wordt informatie verzameld, vastgelegd en uitgewisseld? Zijn de activiteiten die worden ontplooid daadwerkelijk gericht op de oplossing van het probleem?

¹³ Dit toezichtkader heeft ITJ in 2008 vastgesteld.

3 Jongeren en drank in Helmond

Dit hoofdstuk schetst een beeld van het alcoholgebruik van jongeren in Helmond. Waarom drinken ze? Hoeveel drinken ze? En wat vinden hun ouders van dat alcoholgebruik?

3.1 Hoeveel drinken jongeren in Helmond?

Jongeren in de steden drinken minder alcohol dan hun leeftijdsgenoten op het platteland. In gemeenten met redelijk veel allochtonen wordt over het algemeen minder gedronken dan gemeenten met een laag percentage allochtonen. Deze twee gegevens zijn bekend uit de literatuur.¹⁴ Helmond heeft ruim 88.000 inwoners, waarvan er zo'n 7000 tussen de twaalf en achttien jaar zijn. 27% van de inwoners is van niet-Nederlandse afkomst. Helmond behoort met deze inwonersaantallen tot de G31 en binnen de gemeentegrenzen is het aandeel allochtone jongere hoger dan in de omringende kleinere gemeenten. Dat is terug te zien in de cijfers over alcoholgebruik. Elke vier jaar brengt de GGD Brabant-Zuidoost een Jeugdmonitor uit voor acht- tot en met elfjarigen en een voor twaalf- tot en met achttienjarigen waarin onder andere cijfers staan over het alcoholgebruik onder jongeren op gemeentelijk niveau. Daaruit blijkt dat jongeren in Helmond minder drinken dan jongeren in de omliggende (kleinere) gemeenten. Toch is -conform het landelijk beeld- ook het alcoholgebruik in Helmond onder jongeren hoog. In 2008/2009 had volgens bovengenoemde GGD-Jeugdmonitor acht procent van de acht- tot en met elfjarigen in Helmond al eens alcohol gedronken (tegen tien procent in de regio). Het aantal jongeren dat met twaalf of dertien jaar start met het eerste glas alcohol is in Helmond 24 procent.¹⁵ Van alle jongeren in de leeftijd van twaalf tot en met achttien jaar heeft volgens de GGD-Jeugdmonitor 42 procent van hen in de vier weken voor het onderzoek alcohol gedronken (de regio scoort 48 procent). Ruim de helft van de jongeren (53 procent) in de leeftijdscategorie twaalf tot en met achttien jaar drinken in het weekend en ruim driekwart van deze weekenddrinkers in Helmond drinkt op één avond vijf of meer glazen. Algemeen wordt het in korte tijd drinken van vijf of meer glazen alcohol beschouwd als 'bingedrinken' en daarmee als risicovol gedrag. Bijna de helft van de drinkers geeft in de GGD-Jeugdmonitor aan in de maand voorafgaande aan het onderzoek minstens één keer aangeschoten of dronken te zijn geweest.

ITJ voerde op twee Helmondse scholen voor voortgezet onderwijs een zogenoemd stemkastjes- of interactive voting system (IVS)-onderzoek uit onder 151 leerlingen van de brugklas en van klas 4/5 van vmbo en havo. Jongeren van gemiddeld twaalf of dertien én van gemiddeld zestien jaar werden ondervraagd over hun drankgebruik. 62 procent van alle ondervraagde jongeren geeft aan (wel eens) alcohol te drinken. Drinken neemt toe met het stijgen van de leeftijd: in klas 4/5 drinken de meeste jongeren (89 procent), onder de eersteklassers is dit 37 procent. Wanneer jongeren in de brugklas alcohol drinken gaat het nog niet om grote hoeveelheden: een tot drie glazen per week. De jongeren uit klas 4/5 drinken daarentegen drinken gemiddeld meer dan acht glazen in het weekend. Wat

¹⁴ Preventie van schadelijk alcoholgebruik en drugsgebruik onder jongeren, Trimbos-Instituut. Utrecht, november 2010

¹⁵ Jeugdmonitors GGD Brabant-Zuidoost: jeugdmonitor 0 t/m 11 jarigen (2008-2009) en jeugdmonitor 12 t/m 18 jarigen 2007-2008) Helmond

verder opvalt, is dat 25 procent van de ondervraagde leerlingen aangeeft dat ze twaalf jaar of jonger waren toen ze hun eerste glas alcohol dronken. (Zie voor een uitgebreide weergave van het de resultaten van de IVS bijlage 1).

3.2 Waar drinken ze?

De horeca in het centrum van Helmond is, met name in het weekend, populair onder de 16-plussers. 37% van de leerlingen uit klas 4/5 zegt daar het meeste te nuttigen. 39% van de jongeren van zestien jaar en ouder blijken echter het meest bij hun vrienden te drinken. Jongeren onder de zestien jaar drinken vooral thuis of bij vrienden. Sportverenigingen geven aan dat het alcoholgebruik onder jongeren binnen hun vereniging wel meevalt. De jongeren uit het IVS-onderzoek bevestigen dit en geven aan maar weinig te drinken in een sportkantine. Veel horecaondernemers in Helmond hebben hier een ander beeld van. Volgens hen drinken jongeren niet bij hen, maar wel behoorlijk veel in sportkantines. Ze klagen over de oneerlijke concurrentie: de prijzen in de kantines zijn aanzienlijk lager dan in de horeca, dus daardoor voor jongeren aantrekkelijk.

3.3 Waarom drinken ze?

Bovenstaand beeld laat zien dat jongeren in Helmond vroeg, vaak en veel alcohol drinken. Jongeren, ouders en professionals zijn eensgezind als het gaat om het aangeven van de belangrijkste oorzaken en motieven om te (gaan) drinken.

- Drinken is gewoon.

Helmond kent een traditie met carnaval en kermis, evenementen en festiviteiten waar alcohol 'gewoon bij hoort'. Waar hardwerkende mensen na gedane arbeid ontspannen met bier of borrel. Jongeren zien hun ouders drinken, zien dat het gewoon, geaccepteerd en gezellig is, en erbij hoort. Ze groeien meestal op met een positief beeld van alcohol en dat maakt de drempel voor hun eigen alcoholgebruik laag.

- Drank is overal en makkelijk verkrijgbaar.

De beschikbaarheid van alcohol is een belangrijke voorspeller van alcoholgebruik onder jongeren.¹⁶ Vrijwel alle alcoholverstrekkers in het ITJ-onderzoek - supermarkten, slijterijen, sportverenigingen en uitgaansgelegenheden - geven aan dat zij zich houden aan de wettelijke leeftijdsgrenzen. Tegelijkertijd zeggen dezelfde respondenten en professionals dat de wettelijke leeftijdsgrenzen door de andere alcoholverstrekkers en -verkopers in de praktijk in Helmond onvoldoende worden nageleefd: de horeca verwijt de sportverenigingen te soepel beleid en dus oneerlijke concurrentie. De horeca wijst naar de supermarkten waar jongeren goedkoop alcohol kunnen kopen (reclameacties) en niet altijd worden gecontroleerd op de wettelijke leeftijdsgrenzen. De sportverenigingen wijzen naar de ouders die voor hun kinderen bestellen in de kantine. Jongeren in Helmond, zo is het algeheel beeld onder de respondenten, kunnen – ook onder de zestien- zonder al te veel problemen aan

¹⁶ Gosselt J, Hoof van J, Jonge de M: *Alcohol en jongeren in Zuid-Oost Brabant. Effectmetingen nalevingsonderzoek en effectmetingen draagvlakonderzoek*. Enschede, Universiteit Twente; 2010.

alcohol komen. Het is goedkoop en makkelijk te verkrijgen op plaatsen waar jongeren veel komen zoals in de horeca en in sportkantines.

Ook thuis is vaak alcohol in overvloed aanwezig.¹⁷

Het nalevingsonderzoek dat Universiteit Twente in de regio Brabant-Zuidoost¹⁸ heeft uitgevoerd bevestigt het beeld dat jongeren relatief makkelijk alcohol kunnen krijgen. Uit de verschillende nalevingsonderzoeken over de jaren 2006-2009 blijkt dat veel verkooppunten zich niet houden aan de Drank- en Horecawet. De naleving is weliswaar iets beter geworden in de afgelopen vier jaar, maar uit het onderzoek blijkt dat 87% van de verkooppunten in de regio Brabant-Zuidoost zich niet houdt aan de Drank- en Horecawet. De naleving bij de supermarkten stijgt elk jaar langzaam, maar de sportkantines en de horeca blijven achter.

- Geen nee durven/kunnen zeggen tegen vrienden

Jongeren in Helmond vinden drinken stoer en goed voor je imago. Je hoort erbij als je drinkt, je bent een watje als je dat niet doet, vinden ze. Drankproducenten spelen met hun marketing op dat imago in door het stoere karakter van alcohol te benadrukken. Groepsdruk is voor jongeren een zeer belangrijke reden om te (gaan) drinken. Een jongere wil niet anders zijn of zich anders gedragen dan zijn vrienden, wil erbij horen en als de rest drinkt, drinkt hij dus ook: hij durft of wil geen nee zeggen. Daarnaast zeggen veel jongeren dat feestjes gezelliger zijn met alcohol, dat ze door de alcohol losser worden en daardoor gemakkelijker contact maken met anderen. Meerdere respondenten geven aan dat pubers juist gaan drinken als het niet mag; het is ook een manier om je af te zetten tegen je ouders.

- Ouders zijn coulant

Bij het IVS-onderzoek van ITJ zegt bijna 30% van de ondervraagde brugklassers dat ze van hun ouders mogen drinken. De vierde- en vijfdeklassers mogen vrijwel allemaal van hun ouders drinken. Een deel van de ouders zegt dat alcohol drinken niet mag, maar ze schenken bij speciale gelegenheden zoals kerstmis en Oud en Nieuw hun kinderen zelf een glas in. Vaak met het argument dat hun kind maar beter thuis onder toezicht zijn eerste glazen kan drinken.

Uit de onder jongeren verzamelde gegevens blijkt bovendien dat ouders coulant reageren als ze merken dat hun kinderen (ook jonger dan zestien jaar) drinken, of aangeschoten of dronken thuiskomen. In sommige gevallen hebben ouders geen zicht op het drinkgedrag van hun kinderen. Uit de IVS blijkt dat 60% van de jongeren weliswaar met hun ouders praten over alcohol, maar dat gaat meer over voorlichting en voorbeelden hoe slecht alcohol kan zijn dan dat er verboden wordt of, regels gesteld worden aan hoeveelheid of plaats van gebruik, of gecontroleerd en sancties opgelegd worden bij overtredingen. Het gesprek met ouders bevestigt dit beeld.

¹⁷ K. Monshouwer e.a., *Jeugd en riskant gedrag 2007, kerngegevens uit het peilstationsonderzoek scholieren*, Trimbos-Instituut, Utrecht 2008

¹⁸ Gosselt J, Hoof van J, Jonge de M: *Alcohol en jongeren in Zuid-Oost Brabant. Effectmetingen nalevingsonderzoek en effectmetingen draagvlakonderzoek*. Enschede, Universiteit Twente; 2010.

Omdat drinken zo gewoon is, vindt een groot deel van de ouders het ook vanzelfsprekend dat hun kinderen (gaan) drinken.¹⁹ Zij drinken zelf, het is lekker, gezellig en hoort erbij, dus waarom zouden ze het hun kinderen verbieden? Ouders weten in zijn algemeenheid wel dat alcohol niet goed is voor de gezondheid van (jonge) kinderen, maar zo redeneren ze: zelf deden ze vroeger niet anders, zij dronken ook en dit heeft bij hen niet tot grote problemen geleid. Waarom zou dat dan nu bij hun kind anders gaan? Uit het draagvlakonderzoek in de regio²⁰ blijkt dat bijna 88 procent van de ouders van acht- tot elfjarigen de norm 'geen alcohol onder de zestien jaar' onderschrijft. Ook geven de meeste ouders aan dat ze het alcoholgebruik van jongeren onder de zestien jaar problematisch te vinden. Maar alcohol onder de zestien jaar expliciet verbieden gebeurt weinig. Als hun kinderen (gaan) drinken voor hun zestiende, dan wordt dat – zo bleek uit de IVS en het groepsgebesprek met de ouders – vrij makkelijk geaccepteerd als onontkoombaar; 'liever niet, maar ja...'

Volgens een aantal respondenten kan de opvoedingsstijl van ouders een rol spelen. Sommige ouders willen het hun kinderen naar de zin maken en vinden het moeilijk om alcohol te verbieden of regels te stellen aan het alcoholgebruik. Ook controleren ouders niet of nauwelijks op naleving van regels of ze verbinden geen consequenties aan het overtreden van regels.

3.4 En waarom zouden ze niet of minder drinken?

De jongeren die niet drinken noemen in het IVS-onderzoek als belangrijkste reden hiervoor dat het niet mag van hun ouders of dat ze alcohol vies vinden. Het niet mogen drinken van hun ouders is voor brugklassers meer doorslaggevend dan voor de vierde- en vijfdeklassers.

Op de vraag uit het IVS-onderzoek wanneer ze minder zouden gaan drinken of zouden stoppen was het meest gegeven antwoord (29%) 'als ik er dik van word'. Dat alcohol veel calorieën levert is misschien wel bekend en acht tot vijftien glazen bier op een avond moet ongetwijfeld op den duur (zonder tegenmaatregelen als bijvoorbeeld veel sporten) tot gewichtstoename leiden, maar jongeren hebben er blijkbaar zelf (nog) geen last van. Maar ook als drinken tot problemen met ouders zou leiden (19%) zou dat een reden zijn om te minderen of stoppen. Vrienden die minder gaan drinken, of een moeilijker verkrijgbaarheid van alcohol leiden volgens veel jongeren veel minder snel tot een verandering in drinkgedrag. Zo'n 10 procent van de jongeren gaf aan dat het veel duurder worden van alcohol wellicht ook reden zou kunnen zijn om niet of minder te drinken.

Opvallend genoeg gaf ruim een vijfde van de jongeren aan dat ze misschien wel zouden minderen als ze zouden weten wat alcohol met hun lichaam doet. Saillant detail: de helft van hen zegt voorlichting te hebben gekregen op school, vaak ook van ouders, en de meesten zeggen de landelijke campagnes en spotjes te kennen.

¹⁹ Volgens de jeugdmonitor van de GGD vindt in 2007/2008 39% van ouders van de 8 t/m 11-jarigen uit Helmond het verantwoord als hun kinderen het eerste slokje alcohol drinken met 15 jaar of jonger. Het eerste glas alcohol vindt 10% verantwoord voor 15 jarigen of jonger. 22% van de ouders geeft aan dat ze niet kunnen voorkomen dat hun kinderen veel drinken en 27% vindt dat wanneer ze zelf drinken (en in 2009 dronk 83%) ze hun kinderen niet kunnen verbieden te drinken.

²⁰ Gosselt J, Hoof van J, Jonge de M: *Alcohol en jongeren in Zuid-Oost Brabant. Effectmetingen nalevingsonderzoek en effectmetingen draagvlakonderzoek*. Enschede, Universiteit Twente; 2010

4 De huidige aanpak in Helmond

De rijksoverheid pleit voor een integrale aanpak van alcoholgebruik onder jongeren. Dat vraagt om een goede samenwerking van de betrokken partijen. In dit hoofdstuk wordt beschreven welke aanpak de gemeente Helmond hanteert en hoe de samenwerking tussen de partijen geregeld is.

4.1 Inleiding

Van de lokale overheid wordt verwacht dat ze beleid opstelt en maatregelen initieert om problemen rondom burgers aan te pakken. Vanuit haar verantwoordelijkheid voor de openbare orde, volksgezondheid en jeugdbeleid heeft de gemeente dan ook een belangrijke taak in het ontwikkelen en uitvoeren van een alcoholmatigingsbeleid. Helmond heeft deze verantwoordelijkheid opgepakt door mee te doen met de activiteiten van het alcoholmatigingsproject van de regio 'Laat je niet flessen!' Daarnaast heeft de gemeente een eigen lokale aanpak ontwikkeld.

4.2 De regionale aanpak: *Laat je niet flessen!*

Helmond doet mee aan het regionale alcoholproject *Laat je niet flessen!*(LJNF). Het hoge alcoholgebruik door jongeren in de regio Brabant-Zuidoost was in 2005 aanleiding voor het Samenwerkingsverband Regio Eindhoven (SRE) om te starten met het project LJNF. In het project participeren 21 gemeenten in Brabant-Zuidoost, waaronder Helmond, en verder een groot aantal organisaties: GGD Brabant-Zuidoost, Halt Oost-Brabant, Politie Brabant-Zuidoost, K2, Novadic Kentron, het Openbaar Ministerie, Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid (STAP), het Trimbos-instituut en de nieuwe Voedsel- en Warenautoriteit (nVWA).

De twee hoofddoelstellingen doel van het project zijn:

- De startleeftijd van alcoholgebruik omhoog brengen door introductie en bestendiging van de norm 'onder de zestien geen alcohol'.
- Dronkenschap in het publieke domein verminderen door dronken jongeren van met name 16 tot 24 jaar op straat niet meer te accepteren en het schenken aan dronken jongeren niet meer te tolereren.

De eerste projectperiode (2006-2009) heeft goede resultaten opgeleverd. Zo is de gemiddelde startleeftijd in de regio Brabant-Zuidoost gestegen van 12,2 naar 14,1 jaar. Het draagvlak onder ouders om alcoholgebruik onder zestien jaar te verbieden is toegenomen. In 2006 was 74,5% van hen het eens tot zeer eens met de norm onder de zestien jaar geen alcohol. In 2009 is dat 87,8%. Conclusie was dat de aanpak tot dan toe effectief is gebleken, maar dat het ook een langjarige en meer structurele inzet van menskracht en middelen vergt.

Besloten is het project met vier jaar te verlengen (2010-2013). Er zijn inmiddels vele instrumenten ontwikkeld op de pijlers educatie en draagvlak, beleid en regelgeving én handhaving. Producten en interventies die gemeenten kunnen inzetten op het gebied van educatie en draagvlak zijn onder andere diverse ouderinterventies, voorlichtingsmateriaal, en een handreiking jongerenparticipatie. Op het gebied van beleid en regelgeving zijn bijvoorbeeld een nota APV (Algemene Plaatselijke

Verordening)-beleid, een verbeterplan naleving sportkantine en een model evenementenbeleid ontwikkeld. Voor de pijler handhaving is er als maatregel een leerstraf alcohol gekomen. Daarnaast is een website ontwikkeld, die speciaal is gericht op het ondersteunen van gemeenten bij de uitvoering van hun lokale alcoholbeleid (www.ljnf.nl). Ook worden regelmatig nalevings- en draagvlakonderzoeken in de regio uitgevoerd. Gemeenten en projectpartners kunnen al deze producten gebruiken voor ondersteuning en uitvoering van hun beleid. De komende drie jaren zullen vooral worden gebruikt om de lokale implementatie van deze regionale instrumenten te ondersteunen.

4.3 De lokale aanpak

De gemeente heeft de aanpak van overlast door jongeren als prioriteit in zijn jeugdbeleid dertienplus benoemd. Het nieuwe college van B&W heeft deze prioriteit in 2010 herbevestigd.

Helmond heeft in 2006 zijn doelstellingen, speerpunten en activiteiten in het jeugdbeleid vastgelegd in een nota *Aan de jeugd de toekomst*.²¹ Een jaar later is dit beleid uitgesplitst voor kinderen jonger dan dertien jaar (dertienmin-beleid) en voor jongeren vanaf dertien jaar (dertienplus-beleid). Jaarlijks verschijnt een plan voor de te nemen acties. De belangrijkste doelstellingen van het dertienplus-beleid in Helmond zijn jongeren te laten leren, meedoen en genieten. Helmond streeft ernaar een aantrekkelijke stad te zijn voor jongeren, om hen aan de stad te binden.

In het jeugdbeleid van Helmond staat zoals gezegd de aanpak van overlast voorop. In de nota's jeugdbeleid ontbreekt een aanpak van alcoholgebruik of alcoholmatiging, er worden geen concrete lokale activiteiten genoemd om alcoholgebruik onder jongeren te voorkomen of te verminderen en het jeugdbeleid verwijst niet naar andere gemeentelijke nota's op dit terrein of naar de regionale aanpak LJNF.

Om toch een impuls te geven aan alcoholmatiging onder jongeren heeft de gemeenteraad van Helmond in 2007 de motie *Dronken Pubers* aangenomen. Focus lag daarbij op preventieactiviteiten door Novadic Kentron (voorlichting op scholen), de aanpak van dronken pubers op straat en het aanbieden van IVA-cursussen²² en voorlichting voor kantine medewerkers bij sportverenigingen. In het WMO-beleidsplan 2008-2011 van de gemeente is deze aanpak vastgelegd. De gemeente subsidieert bovengenoemde activiteiten (WMO-subsidieprogramma 2009).

Gezien de grote risico's voor gezondheid, kans op verslaving en risico in verkeer en agressie is "blijvende aandacht voor dit onderwerp gewenst", zo concludeert de gemeente²³ twee jaar na aanneming van de motie *Dronken Pubers*. De blijvende aandacht wordt vertaald in de nota *Katers Meppen in Helmond*. Naast de bestaande regionale aanpak is *Katers Meppen in Helmond* een lokale alcoholmatigingsnota met speerpunten, activiteiten, tijdspad, afstemming en trekkers specifiek voor Helmond. Deze nota is onder voorzitterschap van de gemeente in samenwerking met de GGD, Novadic-Kentron, politie, bureau Halt, Stichting Welzijn Helmond (SWH) en de LEVgroep tot stand

²¹ 'Aan de jeugd de toekomst', nota integraal jeugdbeleid 2006-2010 Helmond, door de raad vastgesteld in maart 2006.

²² IVA= instructie verantwoord alcoholgebruik

²³ Uit *Katers Meppen in Helmond*, werkplan alcoholmatiging jongeren 2009-2011 – "Laat je niet flessen"

gekomen. Deze partijen vormen samen de werkgroep Alcohol en Jongeren, waarin de aanpak uitgevoerd, gevolgd en geëvalueerd wordt.

Doel van Katers Meppen is algemene voorlichting, vroegsignalering bij problemen en toeleiding naar zorg. Eind 2011 moeten de volgende resultaten zichtbaar zijn:

- verhoging van de startleeftijd in vergelijking met de GGD-meting in 2008. Uit die nulmeting blijkt dat 47% jonger dan zestien jaar begint met drinken.
- afname van de overlast in openbare ruimte. Dit moet blijken uit politiecijfers.

Men wil zich vooral richten op jongeren tot 21 jaar en met name op jongeren die al (ernstig) probleemgedrag laten zien, zoals overtreding van de wet tijdens dronkenschap, ziekteverzuim na alcoholgebruik en opname in ziekenhuis vanwege alcoholvergiftiging. Daarnaast richten de maatregelen zich op de omgeving van deze jongeren, zoals ouders, alcoholverstrekkers, school, sport- en vrijetijdsverenigingen. Ten slotte wil Helmond de maatschappelijke acceptatie van alcohol bij de hele Helmondse bevolking ter sprake te brengen.

De activiteiten die ontwikkeld zijn of worden zijn onder andere het instellen van een inloopspreekuur bij Novadic-Kentron, intensivering van de toeleiding naar de Halt-alcoholleerstraf en inzicht verkrijgen in de uitval door alcoholgebruik. Voor het betrekken van de omgeving wordt vooral ingestoken op voorlichting aan ouders en het meer laten afnemen van voorlichting en IVA-cursussen door sportverenigingen. (Voor een uitgebreid overzicht van deze activiteiten zie bijlage 2)

Door personele en financiële problemen zijn de in de nota genoemde activiteiten nog maar mondjesmaat gerealiseerd. Respondenten geven aan dat jongeren nauwelijks gebruik maken van het inloopspreekuur. De alcoholleerstraf wordt nog niet veel ingezet in Helmond. Ook is er nog geen inzicht in (school) uitval en ouders blijken in de praktijk moeilijk te bereiken. De GGD geeft wel voorlichting aan basisschoolleerlingen en Novadic Kentron richt zich op voorlichting aan leerkrachten van het voortgezet onderwijs.

4.4 Drijfveren van de betrokken partijen

Bij de aanpak van alcoholgebruik onder jongeren is een groot aantal partijen betrokken. Iedereen doet mee vanuit de gedachte dat je probleem als alcoholgebruik alleen kunt aanpakken wanneer iedereen een steentje bijdraagt. De partijen worden in de praktijk wel door verschillende belangen of motieven gedreven mee te doen.

Uit het ITJ-onderzoek komen grofweg vier drijfveren naar voren: overlast, gezondheid, algemeen maatschappelijk belang en wettelijke verplichting

- Alcoholgebruik onder jongeren leidt tot overlast of openbare orde problemen en moet daarom bestreden worden. Voor politie en gemeente is dit een belangrijke motivatie voor de aanpak.
- Het valt onder de maatschappelijke verantwoordelijkheid om jongeren te ondersteunen bij het gezond en veilig opgroeien. Dit is vooral voor scholen en het jongerenwerk een belangrijke overweging.

- Voor zorg- en welzijnsorganisaties als de GGD en Novadic-Kentron is het (volks)gezondheidsaspect een belangrijke drijfveer voor het uitvoeren van activiteiten om alcoholgebruik onder jongeren tegen te gaan.
- Wettelijk is het verboden om alcohol te verstrekken aan jongeren onder de zestien. Horeca, sportverenigingen, supermarkten en slijterijen moeten zich bij de verkoop van alcohol aan de wettelijke leeftijdsgrenzen houden. Ze trainen hun personeel in het omgaan met minderjarigen die alcohol willen kopen.

De bovenstaande drijfveren lopen soms door elkaar: een politieman kan optreden om overlast te bestrijden, maar tegelijk handelen uit bezorgdheid voor de gezondheid van de jongere. De school kan overlast van dronken jongeren op het schoolfeest de belangrijkste reden vinden voor het alcoholvrij maken van feesten.

Verschillende drijfveren of belangen kunnen een effectieve samenwerking wel in de weg staan. Doelen, activiteiten en te behalen resultaten van betrokken partijen zijn zo divers zijn dat dit het formuleren en uitvoeren van een gezamenlijk plan behoorlijk in de weg kan zitten.

4.5 Betrokken partijen en overlegvormen

Binnen de gemeente Helmond zijn veel partijen die betrokken (kunnen) zijn bij de uitvoering van het gemeentelijk alcoholbeleid: GGD, Novadic-Kentron, Stichting Welzijn Helmond (SWH), politie, bureau Halt, LEVgroep, horeca, sportverenigingen, supermarkten en slijterijen, huisartsen, basisscholen, scholen voor voortgezet onderwijs, ouders, jongeren en uiteraard diverse werkterreinen binnen het gemeentelijk apparaat zelf (jeugd, WMO, openbare orde, evenementenbeleid, vergunningen). Sommige partijen zijn al daadwerkelijk betrokken bij dit alcoholbeleid of treffen elkaar in overlegorganen.

Samenwerkingsverbanden en overlegvormen

Allereerst en specifiek voor de aanpak van alcoholgebruik onder jongeren is de Werkgroep Alcohol en Jongeren actief. Hierin zitten de GGD, Novadic-Kentron, politie, bureau Halt, Stichting Welzijn Helmond (SWH) en de LEVgroep. De regie en het voorzitterschap liggen bij de gemeente. Vanuit de gemeente is hiervoor een medewerker van de afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling en Dienstverlening / Jeugd aangewezen. Soms (op afroep) neemt een collega- gemeentemedewerker van het Veiligheidshuis of van Juridische Zaken deel aan het overleg. In de werkgroep komen vooral beleid, uitvoering, bewaking, afstemming en evaluatie aan de orde. Casuïstiek wordt hier niet besproken. Uit de interviews bleek dat partijen die deelnemen aan de werkgroep erg betrokken zijn en bereid zijn zich in te zetten om de geformuleerde resultaten te behalen. Partijen waren tegelijkertijd bezorgd over de haalbaarheid: de werkgroep heeft geruime tijd stilgelegen door afwezigheid van een voorzitter (gemeente). De partijen missen een stevige sturing vanuit de gemeente: ieder gaat zijn eigen gang, soms na een 'een-tweetje' met de gemeente, maar nauwelijks na een gemeenschappelijk genomen besluit. Geld en middelen ontbreken of zijn niet goed geregeld.

Door al deze zaken verdwijnt het gevoel van urgentie. Sommigen betwijfelen of het onderwerp zo wel op de gemeentelijke agenda kan blijven.

In de werkgroep "Alcohol en jongeren" zijn niet alle bij de aanpak van alcoholgebruik betrokken werkerreinen van de gemeente vertegenwoordigd. Van structureel intern overleg of afstemming binnen de gemeente zelf op het gebied van alcoholmatiging, dus naast of los van de genoemde werkgroep, (bijvoorbeeld tussen de werkerreinen jeugd, openbare orde, evenementen, juridische zaken) is eveneens weinig gebleken. Waar nodig zoekt de werkgroep 'Alcohol en Jongeren' op ad hoc basis overleg of afstemming met de andere beleidsafdelingen binnen de gemeente.

Casuïstiek rondom (problematisch) alcoholgebruik wordt besproken in een van de andere aanwezige overlegvormen. In Helmond is een uitgebreide en volgens diverse partijen goedlopende overleg- en samenwerkingsstructuur rondom jeugd(problematiek).

Helmond heeft een CJG en een Veiligheidshuis. Naast deze twee samenwerkingsverbanden heeft ITJ de volgende overleggen aangetroffen:

- Jeugdpreventieteams (JPT)
Jaarlijks worden problematische jeugdgroepen (hinderlijk, overlastgevend en crimineel) door de politie in beeld gebracht met behulp van de Beke Shortlist.²⁴ Het straathoekwerk (Bureau Jeugdzorg), jongerenwerk, politie en gemeente volgen samen deze groepen en corrigeren indien het groepsgedrag daar om vraagt. Doel is de overlast in de gemeente te verminderen.
- Zorg Advies Teams (ZAT)
De twee bezochte middelbare scholen in Helmond hebben een intern zorgteam en een ZAT.
- Overleg tussen gemeente en scholen
Tussen gemeente en (voortgezet) onderwijs is een regulier overleg op diverse niveaus (schoolleiding, zorgcoördinatie).
- Horecaoverleg
De gemeente voert 2-wekelijks overleg met een vertegenwoordiging van horecaondernemers. Aan het overleg nemen ook de politie en de directie van de portiersorganisatie deel. Op ad hoc basis zijn de wijkcoördinator en de afdeling juridische zaken van de gemeente bij het overleg betrokken. In dit overleg wordt zaken besproken die betrekking hebben op de openbare orde en veiligheid.

Naast deze diverse overlegvormen is sinds 2006 in Helmond het digitale systeem 'Zorg voor Jeugd' actief. Doel is risicokinderen in de leeftijd van 0 tot 23 jaar vroegtijdig te signaleren en te registreren. Wanneer er tegelijkertijd meerdere instellingen betrokken zijn bij een jongere, wordt er een zorgcoördinator aan de jongeren toegewezen, vaak iemand van Bureau Jeugdzorg. Naast betrokken zorginstellingen kunnen ook andere organisaties, zoals onderwijsinstellingen, signalen afgeven.

²⁴ Beke-shortlist: instrument door Bureau Beke ontwikkeld voor de Nederlandse politie om problematische jeugdgroepen binnen gemeenten in beeld te brengen. Hierbij wordt een verdeling gemaakt tussen overlastgevende, hinderlijke en criminele groepen.

De betrokken partijen gaven aan dat het alcoholgebruik onder jongeren in bovenstaande overleggen of systemen soms aan de orde is gekomen of kan komen. Alcoholgebruik wordt in de praktijk, zo blijkt uit het ITJ-onderzoek, nauwelijks als probleem besproken en als het al eens ter sprake kwam, was het meestal als een bijkomend probleem van een individuele jongere of van een groep overlastgevendende jongeren: zo is alcoholgebruik door een groep jongeren soms deels oorzaak van de overlast. JPT overlegt dan bijvoorbeeld met de horeca over sluitingstijden.

Scholen gaven aan dat sommige probleemleerlingen behoorlijk alcoholgebruik laten zien, maar dat was dan een van de vele problemen van die leerling. Slechts zeer sporadisch is het gebruik zodanig dat de school of het ZAT het nodig achtte hiervoor hulp in te moeten schakelen.

In het overleg van gemeente met scholen en met de horeca is alcoholgebruik onder jongeren nimmer onderwerp van discussie geweest.

Ouders en jongeren

De ouders en jongeren nemen in het geheel van samenwerkingsverbanden en overlevormen een aparte plek in. Helmond is erg actief op het gebied van jongerenparticipatie. Helmond JONG 2Gether (HJ2G) is een netwerk van jongeren tussen de 13 en 24 jaar. Zij komen wekelijks samen en adviseren de gemeente en andere organisaties gevraagd en ongevraagd over (beleids-)zaken die zij belangrijk vinden voor jongeren in Helmond. Het doel van het overleg is de stad interessanter te maken voor henzelf en andere jongeren. Over de periode april 2007 tot en met september 2008 heeft HJ2G in totaal veertig keer een advies gegeven aan de gemeente. Beleidsmedewerkers van gemeente Helmond zijn verplicht om ieder beleidsonderwerp dat jongeren aangaat HJ2G te laten passeren. Andersom zijn de beleidsmedewerkers verplicht ieder ongevraagd advies dat vanuit de jongeren wordt geopperd, serieus te nemen. Ook over het werkplan *Katers Meppen* hebben ze advies uitgebracht.

Lastiger is het ouders te betrekken bij maatregelen om het alcoholgebruik tegen te gaan. Hoewel alle partijen onderschrijven dat hun medewerking onmisbaar is, blijkt het moeilijk ouders te bereiken. Ouders komen niet in grote aantallen naar voorlichtingsbijeenkomsten, zo laten recente ervaringen in Helmond zien.

De door ITJ ondervraagde ouders zelf geven ook aan dat ze moeilijk te bereiken zijn. Ze vinden zichzelf in eerste instantie verantwoordelijk voor het alcoholgebruik van hun kinderen, maar hun invloed neemt af als hun kinderen zestien jaar worden en volgens de wet overal bier mogen en kunnen kopen. Ze geven toe het niet makkelijk te vinden om streng op te treden, te meer daar andere ouders vaak meegaand zijn als het om alcoholgebruik gaat. De geïnterviewde ouders gaven aan dat ze andere ouders zouden willen benaderen om één front te vormen, maar dat ze daar hulp bij nodig hadden. Dat front moet volgens hen ook in het publieke domein ontstaan: verbieden thuis is prima maar als dan elke supermarkt of sportvereniging vervolgens wel drank verstrekt aan hun kinderen is het effect nog nihil. Alle organisaties moeten dezelfde boodschap uitdragen en er ook naar handelen.

4.6 Signalering

Signalen van alcoholgebruik of de gevolgen daarvan komen nauwelijks in de overlegvormen van de partijen ter sprake. Een jongere van veertien die elke vrijdag- en zaterdagavond thuis tien glazen bier drinkt, kan wel gesignaleerd worden door een of meerdere professionals of partijen, maar dit signaal wordt niet centraal gemeld, wordt niet besproken in een overlegvorm en er kan dus ook nauwelijks een gezamenlijke actie op volgen.

Uit de interviews blijkt dat alle partijen signaleren dat jongeren alcohol drinken. De meeste professionals kennen drinkende jongeren, weten waar ze drinken, vaak ook hoeveel ze drinken en waarom ze drinken.

De belangrijkste signaleerders binnen school zijn leerkrachten en mentoren, vanwege hun regelmatige contacten met leerlingen gedurende het lesjaar of hun speciale lessen over verslaving. Ook de jeugdverpleegkundige of jeugdarts, de zorgcoördinator en het ZAT op school beschikken over informatie van jongeren die aanleiding kan geven tot vermoedens van drankgebruik of riskant drinkgedrag.

Buiten schooltijd zijn de (wijk)politie, jeugdagent, jongerenwerker, straathoekwerker en medewerkers van sportverenigingen (trainer, barpersoneel) belangrijke signaleerders. Zij komen op straat, in jongerencentra, op de sportvereniging, in het uitgaanscircuit en op andere momenten veelvuldig in aanraking met jongeren en zien of horen veel van hen, ook van hun alcoholgebruik.

Verder zijn (outreaching) preventiewerkers van GGZ, verslavingszorg of GGD, maar ook ouders, vrienden en burens belangrijke signaleerders van alcoholgebruik bij jongeren.

Al deze professionals en partijen zien dus dat jongeren drinken. Maar alleen als drankgebruik tot ernstige problemen leidt (bv. slechte leerprestaties, vechten op straat of geen bal meer raken op het voetbalveld), pakken ze dit probleem aan. Ze gaan praten met de ouders of jongeren of verwijzen door naar een andere partij. Een paar voorbeelden van acties zijn:

- De politie brengt jongeren thuis die dronken zijn opgepakt op straat, schakelt zo nodig Novadic-Kentron in voor een gesprek met ouders of jongeren. Of verwijst naar bureau Halt voor een alcoholleerstraf.
- De GGD bepaalt aan de hand van vragenlijsten die zijn ingevuld door leerkrachten, jongeren en ouders en aan de hand van het schooltype welke jongeren in groep 7 van het basisonderwijs en klas 2 van het voortgezet onderwijs naar de jeugdverpleegkundige of schoolarts gaan. Als er signalen zijn van alcoholgebruik spreekt de schoolarts hierover met ouders en jongeren. Zo nodig wordt verwezen naar maatschappelijk werk of verslavingszorg Novadic-Kentron. De scholen ontvangen een rapportage van de GGD over deze onderzoeken.
- Voorlichtingsbijeenkomsten op scholen kunnen voor Novadic-Kentron aanleiding zijn om een gesprek te voeren met ouders of jongeren over het alcoholgebruik.
- Huisartsen krijgen een melding als een jongere is opgenomen op de spoedeisende hulp of alcoholpoli, maar in de dagelijkse praktijk is de rol van de huisartsen beperkt. Ze geven aan dat alcoholproblemen onder jongeren niet altijd makkelijk te herkennen zijn. Als bepaalde

gezondheidsklachten wijzen in de richting van alcoholgebruik, vragen ze ernaar, maar jongeren en ouders zijn niet vaak geneigd om hierop in te gaan.

4.7 De resultaten van de aanpak tot nu toe

De GGD Jeugdmonitor in 2007/2008 voor de regio Brabant Zuidoost²⁵ laat in vergelijking met die van 2003/2005 een daling in alcoholgebruik te zien. Het percentage jongeren van twaalf tot en met zeventien jaar dat in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek alcohol had gedronken was in 2007 gedaald van 54 procent naar 45 procent. Was in 2003 23 procent van de jongeren tussen de twaalf en achttien jaar dronken of aangeschoten geweest in de maand voor het onderzoek, in 2007 was dat percentage gedaald naar 18 procent. Deze regioresultaten laten zien dat de daling het meest uitgesproken is in de groep onder de zestien jaar. Volgens de regionale projectgroep LJNF is op regioniveau de startleeftijd omhoog gegaan van 12,2 naar 14,1 en zijn de cijfers van bingedrinken niet gestegen. Ook het draagvlak onder ouders om kinderen onder de zestien niet te laten drinken is groter geworden.

Ook in Helmond laat het alcoholgebruik onder jongeren een daling zien. Bij de start van het regionale project in 2006 had 42 procent van de twaalf tot en met zeventien jarigen in Helmond in de afgelopen vier weken gedronken, in 2007 was dit gedaald naar 36 procent. Dronkenschap is licht afgenomen van 15 procent in 2003 naar 14 procent in 2007-2008. Jongeren zijn echter wel iets meer (zowel per week als per gelegenheid) gaan drinken. De cijfers uit 2007/2008 zijn de meest recente die beschikbaar zijn. De eerstvolgende meting is in 2011/2012.

Daarnaast laten politiecijfers zien dat de overlast op straat is verminderd.

²⁵ GGD jeugdmonitor 0-11 jarigen 2008 en 2005 regio Brabant Zuidoost excl. stad Eindhoven en GGD jeugdmonitor 12 t/m 17 jarigen 2007 en 2003 regio Brabant Zuidoost, excl. stad Eindhoven.

5 Conclusies

ITJ heeft via een aantal onderzoeksinstrumenten informatie verzameld over de gemeenschappelijke aanpak van gemeente en betrokken partijen om het alcoholgebruik onder jongeren in Helmond te voorkomen en te verminderen. Bij de beoordeling van de verzamelde gegevens heeft ITJ gebruik gemaakt van haar kwaliteitscriteria voor goede samenwerking (zie hoofdstuk 2). In dit hoofdstuk geeft ITJ een analyse van deze bevindingen.

5.1 Algemeen beeld

ITJ komt op basis van de verzamelde gegevens tot de conclusie dat in Helmond al de nodige activiteiten met betrokken partijen worden ondernomen. Het project LJNF en de uitvoering van de motie *Dronken Pubers* hebben de afgelopen jaren een aantal interventies opgeleverd, en de gemeente en organisaties bewust gemaakt en gemobiliseerd. De cijfers uit de GGD jeugdmonitor laten ook in Helmond een daling van het alcoholgebruik onder jongeren zien en de overlast op straat is sterk verminderd.

Het voorkomen en verminderen van het alcoholgebruik onder jongeren heeft geen prioriteit in het huidige jeugdbeleid van de gemeente Helmond, maar de alcoholmatigingsnota *Katers Meppen* en de werkgroep Alcohol en Jongeren, waarin belangrijke partners zitten, zorgen ervoor dat alcoholmatiging onder jongeren wel op de gemeentelijke agenda staat.

De meeste betrokken respondenten hebben globaal zicht op de omvang van het alcoholgebruik. De Jeugdmonitor van de GGD is de belangrijkste bron voor de harde cijfers hierover. Ook vinden alle partijen dat ze ieder op hun eigen manier een bijdrage moeten en kunnen leveren om het alcoholgebruik onder jongeren terug te dringen. De betrokken partijen zijn vrij eensgezind over de oorzaken van het alcoholgebruik door jongeren: drinken hoort er gewoon bij, jongeren vinden het stoer om alcohol te drinken en vinden het moeilijk zich te onttrekken aan de groepsdruk. Ouders stellen zich meegaand op. Daar komt nog bij dat drank, ook voor jongeren onder de zestien jaar, overal en makkelijk verkrijgbaar is.

De GGD-cijfers laten over de afgelopen jaren laten positieve resultaten zien: het drinkgedrag van de jongeren wordt minder en de startleeftijd gaat omhoog. Zeker in vergelijking met de andere gemeenten in de regio scoort Helmond goed. Enige nuancering is hier echter op zijn plaats: het feit dat Helmond een grote gemeente is met relatief groot aandeel allochtone jeugd is deels 'debet' aan dit resultaat. Daarnaast geven partijen aan dat de overlast die gepaard ging met alcohol met alcoholgebruik zeer sterk verminderd is.

Tegelijkertijd constateert ITJ – en dit werd door betrokken partijen in de GDR onderschreven – dat niemand nu achterover mag en kan leunen. Doorgaan met deze aanpak zal waarschijnlijk stabilisering en wellicht zelfs een nog verdere daling van het gebruik tot gevolg hebben. Maar zolang 1 op de 3 brugklassers al eens drinkt en van de zestienplussers 1 op de 6 bingedrinker is of regelmatig dronken of aangeschoten is, kan men moeilijk tevreden zijn. Iedereen erkent dat het nog heel wat jaren zal

duren tot geen enkele jongere onder de zestien jaar drinkt en jongeren boven de zestien jaar veel minder drinken – als dat al ooit zal gebeuren. Toch moet dit toch het streven zijn, vindt men. Daarvoor is een voortdurende, langdurige en verdere inspanning op dit gebied noodzakelijk.

ITJ ziet in de huidige aanpak zoals hierboven beschreven goede aspecten, maar op een aantal terreinen zijn verbeteringen nodig:

- Regie: stevige inzet van en sturing door de gemeente op de aanpak en de samenwerking.
- Integrale Aanpak: het verbreden van de huidige focus op voorlichting en bestrijden van overlast naar uitval en verminderen van de verkrijgbaarheid en het betrekken van alle benodigde organisaties daarbij.
- Vroegsignalering: eerder op signalen van alcoholdrinkende jongeren reageren, deze signalen met elkaar te delen en waar nodig acties ondernemen.

We lichten de punten hieronder toe.

5.2 Regie

Helmond heeft een (overleg)structuur voor beleid, signalering en aanpak van problemen van jongeren. Veel partners zijn daarbij betrokken en volgens betrokkenen werkt het systeem goed. Ook rondom alcohol is op initiatief van de gemeente een structuur gecreëerd. Er is een beleidsplan en met de werkgroep Alcohol en Jeugd heeft de gemeente een platform gecreëerd waar partijen elkaar kunnen treffen om activiteiten te plannen en uit te voeren. Partijen waarderen dit en voelen zich hierbij sterk betrokken. Ondanks de gedeelde doelstelling en de betrokkenheid, vormen de betrokkenen echter geen front. Dat komt deels doordat de verschillende partijen verschillende motieven en belangen hebben, deels doordat er geen integrale aanpak over alle pijlers wordt ingezet. En belangrijke partijen ontbreken nog in de gezamenlijke aanpak. Ook zijn de afgesproken acties nog maar mondjesmaat gerealiseerd. Hierdoor is de boodschap die wordt uitgezonden niet altijd dezelfde en mist ze kracht. De inzet en sturing vanuit de gemeente wordt hierbij gemist. De partijen betwisten de regierol van de gemeente niet; iedereen wijst naar de gemeente wanneer het gaat om regie en sturing. ITJ is van mening dat de regierol van de gemeente op een aantal fronten kan verbeteren. De aanpak van het alcoholgebruik onder jongeren is weliswaar geen speerpunt van beleid voor de gemeente Helmond, toch laten de activiteiten van de afgelopen jaren en de inzet van de verschillende organisaties, inclusief de gemeente, zien dat onderwerp binnen de gemeente de aandacht heeft. Een stevige regierol van de gemeente is nodig om ook in de toekomst het aantal jongeren dat te veel, te vroeg en te vaak drinkt naar beneden te brengen. Daarvoor is nodig dat de gemeente richting betrokken organisaties duidelijk maakt welke resultaten bereikt moeten worden en stuurt op een integrale aanpak waarbij afstemming en samenhang tussen de activiteiten centraal staat. Daarnaast zal ook binnen het gemeentelijk apparaat beter samengewerkt moeten worden. Op dit moment is de sturing op de aanpak alcoholmatiging binnen de gemeente nog onvoldoende: de afstemming tussen de werkterreinen openbare orde, jeugdbeleid, WMO en evenementen- en vergunningenbeleid ontbreekt nog vaak, evenementenbeleid weet nauwelijks van de plannen van jeugdbeleid en omgekeerd. Zo kan het voorkomen dat tijdens een evenement voor kinderen en jongeren de hele dag

ruim alcohol aanwezig is, omdat onvoldoende is nagedacht en overlegd over imago, maatregelen, gevolgen en effect hiervan.

5.3 Integrale aanpak

De gemeente Helmond heeft geen uitgewerkt plan dat alle pijlers²⁶ beslaat en waarin duidelijk staat wat partijen, inclusief de alcoholverstrekkers, kunnen bijdragen aan het voorkomen en verminderen van het alcoholgebruik. De nota *Katers Meppen* is wat dit betreft (te) beperkt.

De activiteiten in de nota richten zich met name op voorlichting en aanpak van overlast en excessen. Er is geen aanpak voor de grote groep jongeren die weliswaar drinken en wellicht zelfs te jong of te veel drinken, maar (nog) geen problemen hebben of veroorzaken. Ook aan vermindering van de verkrijgbaarheid van alcohol wordt geen aandacht besteed.

De link met andere (gemeentelijke) nota's of beleid, zoals de nota jeugdbeleid of evenementenbeleid, ontbreekt. Het doel van Helmond om jongeren te laten genieten en de aantrekkelijkheid van de stad te vergroten, kan bijvoorbeeld, in de beleving van de jongeren, haaks staan op het streven om bepaalde evenementen voor jongeren alcoholvrij te maken.

Overlast en excessen zijn voor iedereen zichtbaar en grijpbaar. Een aanpak hiervoor ligt dan ook voor de hand. Maar alcoholgebruik leidt ook tot minder zichtbare gevolgen als uitval op school, sport of werk en (op lange termijn) gezondheidsschade. Gezondheidsschade spreekt niet tot de verbeelding van ouders en jongeren. Uitval ligt veel dichterbij: slecht scoren op het voetbalveld bijvoorbeeld. Of met een duf hoofd in de klas zitten. Partijen zullen op zoek moeten gaan naar deze signalen, deze bundelen en bezien wat het antwoord hierop kan zijn.

Ook acties die gericht zijn op vermindering van de verkrijgbaarheid horen bij een integrale aanpak. Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat het hanteren van minimumleeftijdsgrenzen een zeer effectieve maatregel is bij de preventie van alcoholgebruik.²⁷ Tegelijkertijd erkent iedereen dat jongeren in Helmond niet zo veel moeite hoeven te doen om aan alcohol te komen. De nalevingsonderzoeken van de TU Twente in de regio bevestigen dit.

Voor een integrale aanpak is nodig dat alle partijen betrokken zijn. Bij de huidige aanpak wordt een aantal partijen gemist of is onvoldoende aangesloten. Scholen worden gemist in de lokale werkgroep. De supermarkten zitten niet in een platform en er is ook geen overkoepelend overleg om de sportverenigingen en -kantines te bereiken. Het overleg tussen gemeente en de horeca gaat met name over de vestiging en spreiding van de horeca binnen Helmond. Structurele afstemming en samenwerking tussen dit overleg en de werkgroep Alcohol en Jongeren is er niet. Voor de gemeente zijn die partijen echter wel van belang om bijvoorbeeld afspraken over signalering en de verkrijgbaarheid van alcohol te kunnen maken.

²⁶ *Handleiding lokaal alcoholbeleid*. VWA, Den Haag, 2007 en De Handreiking Gezonde Gemeente benadrukken een integraal alcoholbeleid. Alcoholmatiging kan worden aangepakt door activiteiten te ontplooiën binnen verschillende pijlers: inrichting van de fysieke omgeving, regelgeving en handhaving, voorlichting en educatie en signalering.

²⁷ Anderson P. Evidence for the effectiveness and cost-effectiveness of interventions to reduce alcohol-related harm. World Health Organization (WHO); 2009

5.4 Vroegsignalering

Het alcoholgebruik onder jongeren in Helmond wordt vooral aangepakt met algemene voorlichting en bestrijding van overlast op straat en excessen. Met voorlichting op scholen bereik je bijna alle jongeren. Uit literatuur blijkt echter dat het effect van voorlichting klein is: het vergroot de kennis over alcohol, maar leidt niet automatisch tot de gewenste verandering in gedrag.²⁸ Met de focus op overlast en excessen wordt een kleine groep jongeren bereikt: zij die met een alcoholvergiftiging in het ziekenhuis terechtkomen. Zij komen vanuit het ziekenhuis in een nazorgtraject waaraan Novadic-Kentron meewerkt. Een tweede kleine groep die dronken strafbare feiten begaat of overlast veroorzaakt, komt met de politie in aanraking en wordt dus ook bereikt. Zij krijgen een alcoholleerstraf of worden doorverwezen naar andere hulpverlening.

De grootste groep jongeren echter, zij die alcohol drinken, maar geen overlast op straat veroorzaken of met een alcoholvergiftiging in het ziekenhuis belanden, 'profiteren' nauwelijks van de aanpak tot nu toe.

Uit het onderzoek blijkt dat verschillende partijen wel degelijk jongeren zien die (regelmatig) alcohol drinken. Deze signalen worden niet gemeld, verzameld of gedeeld, en signalen van drankgebruik bij deze jongeren leiden meestal niet tot een reactie of interventie.

Dat het alcoholgebruik niet wordt gemeld, heeft een aantal oorzaken: het heeft te maken met de brede acceptatie van drinken: waarom iets melden dat gewoon is? Ook is in Helmond niet duidelijk afgesproken en vastgelegd wat de norm is: wat mag en wat mag niet? Een jongere van veertien die drie biertjes per week drinkt: is dat gewoon of meldingswaardig? Wat is overmatig drinken? Ook het feit dat gevolgen van gebruik niet altijd direct of zichtbaar leidt tot bijvoorbeeld slechte schoolprestaties heeft hiermee te maken: waarom iets melden dat geen zichtbare gevolgen op de korte termijn heeft? Bovendien: waar moet je melden? Er zijn in Helmond geen afspraken met elkaar gemaakt over het wanneer of waar melden van deze signalen.

Voor een effectieve aanpak is het melden van signalen van alcoholgebruik (vroegsignalering) om meerdere redenen noodzakelijk. Vroegtijdig melden betekent snel kunnen ingrijpen. Uitstel van het eerste glas of zo snel mogelijk proberen in te grijpen bij drankgebruik kan voorkomen dat er uitval op school, sport of werk plaats gaat vinden en op lange termijn dat er gezondheidsschade ontstaat. Door een norm af te spreken wat en wanneer je meldt en gezamenlijk acties in te zetten na het signaleren van het alcoholgebruik onder jongeren laten gemeente en organisaties zien dat acceptatie van drinken onder de zestien niet gewoon is, dat wekelijkse dronkenschap niet goed is. Bovendien kan met gebundelde en gedeelde signalen een gedetailleerd beeld krijgen van de problematiek en inzicht krijgen welke jongeren de grootste risico's lopen, op welke plekken, e.d. Deze gegevens/signalen over alcoholgebruik door jongeren kunnen vervolgens gebruikt als input voor beleidsplannen voor preventie en aanpak.

²⁸ Babor TF. Alcohol: *No Ordinary Commodity*: A summary of the book . Addiction. 2003; Anderson P. Evidence for the effectiveness and cost-effectiveness of interventions to reduce alcohol-related harm. World Health Organization (WHO); 2009

5.5 Conclusies

In Helmond worden de nodige activiteiten ten behoeve van alcoholmatiging onder jongeren ondernomen. De startleeftijd gaat omhoog en de overlast op straat is onder controle. Maar jongeren in Helmond drinken nog steeds te jong, te vaak en te veel. De aanpak en de samenwerking in Helmond kan beter en effectiever.

- *Regie*

De regierol van de gemeente dient zowel intern naar de diverse werkerreinen binnen de gemeente als extern naar álle betrokken partijen beter ingevuld te worden. De sturing en regie van de gemeente richt zich nog onvoldoende op de afstemming en samenhang tussen de activiteiten van organisaties: partijen doen te veel los van de inzet van andere organisaties en de uitvoering van activiteiten wordt nog maar mondjesmaat gerealiseerd.

- *Integrale aanpak*

De huidige aanpak in Helmond richt zich vooral op algemene voorlichting, op overlastbestrijding en bestrijden van excessen. Een uitgewerkte visie en aanpak, die álle pijlers beslaat, ontbreekt. Ook activiteiten die zijn gericht op (school) uitval of op het verminderen van de verkrijgbaarheid van alcohol ontbreken. Daarnaast ontbreken nog belangrijke partijen in de huidige aanpak. Zo worden scholen, sportverenigingen en horeca op dit moment nauwelijks bij de uitvoering van het alcoholmatigingsbeleid betrokken. Ook ouders hebben geen actieve rol in de aanpak. Gezien de complexiteit van de problematiek is de inzet van álle partijen nodig.

- *Vroegsignalering*

Uit het onderzoek komt naar voren dat verschillende partijen signaleren waar en welke jongeren alcohol drinken en in welke mate. Deze signalen worden echter niet centraal gemeld of gebundeld en leiden onvoldoende tot (gezamenlijke) actie. Partijen, inclusief ouders en jongeren, zijn zich nog onvoldoende bewust dat drinken onder de zestien niet gewoon en acceptabel is en dat heel veel drinken boven de zestien niet goed is.

6 Aanbevelingen

In Helmond is veel te bereiken met de voortzetting en verbetering van de huidige aanpak. ITJ ziet op drie punten mogelijkheden om de aanpak effectiever te maken. In dit hoofdstuk doet ITJ hiervoor een aantal aanbevelingen.

6.1 Inleiding

Drinken hoort bij onze manier van leven, het is overal verkrijgbaar, ouders kunnen of willen niet optreden, de groepsdruk bij de jongeren onderling is groot en er spelen grote economische belangen. de gevolgen van gebruik variëren van (latere) hersenschade tot overlast in het publieke domein, enerzijds moet gebruik voorkomen worden bij jongeren onder de zestien jaar, anderzijds hebben we het over verminderen van drankgebruik bij jongeren boven de zestien jaar: deze veelheid aan verschillende kanten van een probleem maakt het formuleren van een samenhangend en effectief beleid en aanpak niet makkelijk, maar ook des te noodzakelijker.

De aanpak van alcoholgebruik onder jongeren is ingewikkeld. Maar één ding is duidelijk: een effectieve aanpak zal altijd moeten bestaan uit een aanpak op álle fronten en met activiteiten op alle pijlers: controle op de verkrijgbaarheid; opvoedingsondersteuning van ouders; weerbaarheidstraining voor jongeren, voorlichting over gezondheidsrisico's. De aanpak moet ook gericht zijn op álle jongeren, dus ook op die jongeren die (nog) geen problemen veroorzaken. Bovendien moeten alle betrokken partijen met elkaar samenwerken aan de uitvoering van een plan. Een effectieve aanpak zal uiteindelijk ook bijdragen aan de overtuiging dat drinken onder de zestien jaar ongezond en onacceptabel is, dat alle inspanning erop gericht moet zijn zoveel mogelijk jongeren zolang mogelijk van de drank te houden en dat jongeren boven de zestien die drinken, dat het beste met mate kunnen doen.

ITJ ziet een aantal mogelijkheden voor verbetering. Sommigen kosten tijd, andere aanbevelingen kunnen relatief snel worden uitgevoerd. Met name de eerste aanbeveling – het voeren van regie- kan meteen door de gemeente worden opgepakt en zou ook als eerste opgepakt moeten worden om andere aanbevelingen goed in gang te zetten.

6.2 Aanbevelingen ten behoeve van de regie.

Voer een stevige regie

De betrokken organisaties in Helmond zijn gemotiveerd om zich in te zetten voor de aanpak van alcoholgebruik bij jongeren. De gemeente moet een stevige regie voeren om een gezamenlijke en samenhangende aanpak te stimuleren. Gezamenlijk behaalde resultaten zijn gezamenlijke successen en dat stimuleert een verdere inzet en betrokkenheid.

De gemeente heeft door een beleidsnota en het instellen van een werkgroep aangegeven dat ze het nodig of wenselijk vindt dat alcoholmatiging onder jongeren op de gemeentelijke agenda staat. Een

stevige inbreng van de gemeente op de uitvoering, continuïteit en afstemming van activiteiten is dan wel noodzakelijk zijn om te voorkomen dat het onderwerp naar de achtergrond verdwijnt.

De gemeente dient allereerst veel meer zichtbaar te zijn -onder andere in de letterlijke aanwezigheid van een regisseur-, ze moet alle partijen aan tafel zien te krijgen voor een integrale aanpak, en ze dient met deze partijen afspraken te maken wie wat wanneer doet en hen op resultaten aan te spreken. Op beleidsniveau en strategische sturing blijft de gemeente de belangrijkste regisseur, op uitvoeringsniveau kan de gemeente ook andere partijen inschakelen als regievoerder.

Deze stevige regie dient overigens ook binnen het gemeentelijke apparaat zelf aanwezig te zijn.

Op diverse websites van (rijks)overheidsinstanties zijn voorbeelden van programma's, plannen en aanpak o.a. ten behoeve van alcoholmatigingsbeleid te vinden. Op www.wegwijzerjeugdneveiligheid.nl is bijvoorbeeld een stappenplan voor de opzet van een lokaal project uitgewerkt met tips voor samenwerking, betrekken van de juiste partners en de regierol van de gemeente. Op de website www.loketgezondleven.nl is onder andere de Handreiking Gezonde Gemeente te vinden. Voor alcohol worden voor alle pijlers diverse beproefde interventies beschreven.

6.3 Aanbevelingen ten behoeve van een integrale aanpak

Voor een effectieve aanpak moeten de partijen hun activiteiten inzetten vanuit alle pijlers, zoals ook de overheid adviseert. Met een goede mix, een integrale aanpak, is het meeste effect te bereiken. Naast voorlichtingsactiviteiten en de bestrijding van overlast en excessen moet de gemeente ook de verkrijgbaarheid van alcohol voor jongeren moeilijker maken en activiteiten ontplooiën om uitval en gezondheidsschade te voorkomen of te beperken. Ook moeten alle partijen die nodig zijn voor die integrale, brede aanpak betrokken worden in de aanpak.

Neem maatregelen die de verkrijgbaarheid beperken

In Helmond wordt er ondanks wettelijke regels vaak alcohol verkocht en geschonken aan jongeren die hiervoor te jong zijn. De handhaving van de Drank- en Horecawet moet dus verbeterd worden. Dat kan op verschillende manieren. Zonder uitpuddend te zijn noemt ITJ bijvoorbeeld: beperken van de verkooptijden en -dagen en het beperken van verkooppunten. Beiden leiden tot een lagere alcoholconsumptie. Daarnaast kan in het vergunningenbeleid bij evenementen het aanbod van drank met een lager alcoholpercentage - het zogenoemde evenementenbier- opgenomen worden als voorwaarde. Ook het verplicht stellen van de beschikbaarheid van waterpunten bij deze evenementen is mogelijk. Dit leidt tot minder absolute alcoholconsumptie en minder intoxicaties.²⁹ Ook de prijsdifferentiatie kan gestimuleerd worden: verkooppunten zoals sportkantines kunnen bijvoorbeeld alcohol duurder maken dan frisdrank. Personeel in de horeca, sportkantines, supermarkten en slijterijen moeten goed op de hoogte zijn van de regelgeving en weten hoe ze moeten omgaan met schenken aan jongeren. Met de kabinetsplannen om de gemeenten in de nieuwe Drank- en horecawet vergaande taken en verantwoordelijkheden te geven, krijgt de gemeenten nog meer instrumenten in

²⁹ Preventie van schadelijk alcoholgebruik en drugsgebruik onder jongeren. Trimbos-instituut. Onder redactie van Ninette van Hasselt, Utrecht, november 2010

handen om de handhaving vorm te geven. Een groot deel van genoemde maatregelen kan echter ook al in de vorm van afspraken tussen betrokken partijen worden uitgevoerd.

Richt ook op uitval

Om uitval te kunnen aanpakken, moet eerst de omvang van het probleem duidelijk zijn. In Katers Meppen is al voorgesteld om de uitval in kaart te brengen. Dat kan alsnog uitgevoerd worden. Neem bijvoorbeeld een concrete casus uit Helmond: bekijk/analyseer op een ROC het schoolverzuim én ziekteverzuim op het werk van de leerlingen. Of laat de recent bij Helmondse middelbare scholen aangestelde verzuimcoördinatoren het ziekteverzuim van hun leerlingen goed (met de blik op alcoholgebruik) in kaart brengen en analyseren. Met een goed beeld van uitval kan een hierop passende aanpak volgen.

Betrek en benut alle relevante partijen bij de aanpak

Scholen, sportverenigingen en horeca in Helmond moeten nadrukkelijk betrokken worden in de aanpak. Signaleerders en verstrekkers zijn minstens zo belangrijk voor een effectieve aanpak als hulpverleners. Maar ook interne gemeentelijke afdelingen als evenementenbeleid spelen een belangrijke rol in de aanpak. Maak meer gebruik van jongeren. Helmond kent al een actief jongerenparticipatieorgaan, HJ2G. Vraag hen om als ambassadeur op te laten treden en een gezamenlijk afgesproken boodschap uit te dragen.

Bereik ouders

De jongeren in ons onderzoek gaven aan dat problemen met hun ouders voor jongeren een belangrijke reden is om minder of niet te gaan drinken. Andere onderzoeken laten zien dat er een sterk verband bestaat tussen de alcoholspecifieke opvoedingsregels die ouders stellen en het aantal glazen dat jongeren drinken: hoe meer regels ouders hanteren, hoe minder glazen alcohol jongeren drinken.³⁰ Maar het bereiken van ouders in Helmond is echter tot nu toe moeizaam gebleken. Wanneer kinderen blijken te drinken, of in het ziekenhuis belanden, is dat een goed moment om ouders aan te spreken op verantwoordelijkheid, of om opvoedondersteuning aan te bieden. Wanneer geen sprake is van overmatig gebruik, kunnen ouders vooral via school, de sportverenigingen of bij evenementen bereikt worden. Een insteek via gezonde leefstijl slaat wellicht meer aan dan het richten op vermindering van alcoholgebruik alleen. Het is zaak ouders niet alleen informatie te geven, maar ook ondersteuning aan te bieden. Dat kan bijvoorbeeld door hen onderling meer met elkaar laten discussiëren over gedragsregels, maar ook over hun eigen drankgebruik. Het CJG kan hierin een rol spelen.

³⁰ Vet R, Eijnden van den R. Het gebruik van alcohol door jongeren en de rol van ouders: resultaten van twee metingen Rotterdam: IVO; 2007; Vorst van der H, Engels RC, Meeus W, Dekovic M. The impact of alcohol-specific rules, parental norms about early drinking and parental alcohol use on adolescents' drinking behavior. Journal of Child Psychology and Psychiatry. 2006; 47(12)

6.4 Aanbevelingen voor vroegsignalering

Werk aan bewustwording

Continueer de voorlichting. Spreek samen af wat de norm voor verantwoord drinken is, en draag die norm vervolgens consequent uit. Door voorbeeldgedrag en in de uitvoering van evenementen en activiteiten bijvoorbeeld. Werk aan de bewustwording bij organisaties, professionals, ouders en jongeren dat drinken onder de zestien niet hoort en dat veel drinken boven de zestien niet goed is.

Zorg ervoor dat signalen over alcoholgebruik vroegtijdig wordt vastgelegd en gedeeld met alle relevante partijen

ITJ concludeert dat er veel professionals zijn die weten welke jongeren alcohol drinken, hoeveel ze drinken en waar ze dat doen. Signalen van drinkende zestienminners moeten (centraal) gemeld en verzameld worden en tot actie leiden. Spreek met elkaar af wanneer, waar en hoe gemeld wordt en wie welke acties onderneemt. Zo kan bij individuele jongeren vroegtijdig actie ondernomen worden. Voor alle professionals die met jongeren te maken kunnen krijgen met risicovol of problematisch alcoholgedrag is een protocol³¹ ontwikkeld door het Partnership Vroegsignalering. Dit protocol geeft op handzame wijze aan wie binnen de settings van school en vrije tijd jongeren met risicovol alcoholgebruik kan signaleren, waar ze dan op moeten letten, hoe ze dit signaal bespreekbaar kunnen maken met de jongeren, wanneer doorverwijzing nodig is en hoe het vervolg/behandeltraject uit ziet. De gemeente kan ook bijvoorbeeld het preventief gezondheidsonderzoek van de GGD in groep 7 uitbreiden met een gesprek over alcoholgebruik. Dit gesprek geeft informatie over jongeren en ouders bij wie actie nodig is. Ook kunnen de gegevens van het preventieve gezondheidsonderzoek in groep 7 van het basisonderwijs en klas 2 van het voortgezet onderwijs informatie opleveren over het alcoholgebruik van deze jongeren. Bestaande overlegvormen of digitale systemen als Zorg voor Jeugd kunnen benut worden voor vroegsignalering.

En maak gebruik van cijfers en monitoring

Gebruik alle verkregen signalen, maar ook al bekende gegevens uit de GGD-monitor en GGD-onderzoeken in groep 7 van het basisonderwijs en klas 2 van het voortgezet onderwijs, politiecijfers en dergelijke om een meer gedetailleerd beeld te krijgen van drankgebruik per groep/klas, wijk of leeftijdsklasse, daarvoor beleid te ontwikkelen en gerichte actie op in te zetten.

6.5 En nu verder

De gemeente Helmond heeft voor aanvang van het onderzoek aangegeven dat ze met de aanbevelingen van ITJ aan de slag zal gaan. ITJ vraagt de gemeente om nu samen met betrokken partijen, ouders en jongeren een verbeterplan op te stellen. ITJ zal aan de hand van dit plan de aanpak van alcoholgebruik onder jongeren in Helmond de komende twee jaar volgen. Deze monitoring wordt afgesloten met een evaluatie van de aanpak, met de focus op bereikte resultaten door de gemeente.

³¹ A. Risselada, T. Schoenmakers, Protocol voor Signalering, Screening en Kortdurende Interventie van Risicovol Alcoholgebruik bij Jongeren. Partnership vroegsignalering/IVO, 2010.

Bijlage 1 Resultaten IVS-onderzoek

Resultaten IVS-onderzoek Helmond 2010

De GGD bevraagt elke vier jaar scholieren onder andere naar hun alcoholgebruik. De meest recente gegevens uit dit onderzoek in de regio Brabant-Zuidoost dateren uit 2007-2008. Nieuwe gegevens zijn pas in 2012 beschikbaar. ITJ heeft jongeren in 2010 bevraagd over hun alcoholgebruik. De bevindingen hieronder komen uit dit onderzoek.

Het gaat hier nadrukkelijk niet om een representatief onderzoek op basis waarvan ITJ algemene uitspraken kan doen over hoe 'de jeugd' in Helmond tegenover alcoholgebruik staat. De resultaten geven wel een richting aan en een indicatie over het drinkgedrag van jongeren in de gemeente.

ITJ heeft via een Interactive Voting System (IVS) met stemkastjes 151 leerlingen van het Jan van Brabant College en het Carolus Borromeus College, 2 scholengemeenschappen voor vmbo, havo en vwo in Helmond, een aantal vragen voorgelegd over achtergrondkenmerken (gezin, geloof), feitelijk drinkgedrag, opvattingen van ouders en van henzelf, invloed van vrienden en beschikbaarheid van alcohol.

Het betreft jongeren uit vier brugklassen (twee klassen vmbo, 1 havo en 1 vwo), 2 klassen vmbo 4 en 2 klassen havo 5. Onder de ondervraagde scholieren waren bijna net zo veel jongens als meisjes (51% versus 49%). Driekwart van de jongeren woont bij beide ouders. Ruim de helft van de jongeren (58%) is de oudste in het gezin of enig kind. De helft van de ouders is katholiek, bij de scholieren is dit bijna 40%. In het onderzoek zijn ongeveer evenveel kinderen in klas 1 als klas 4/5 bevraagd en ongeveer evenveel vmbo-leerlingen als havo- en vwo-leerlingen samen.

De beantwoording van vragen via IVS gebeurt redelijk anoniem: leerlingen kunnen elkaars antwoorden nauwelijks zien. Leerlingen hebben dus geen reden om stoer of sociaal wenselijk te antwoorden. Toch is de betrouwbaarheid van de antwoorden altijd een punt van aandacht wanneer gevraagd wordt naar meningen en eigen gedragingen. Om de betrouwbaarheid te vergroten heeft ITJ een aantal controlevragen opgenomen in de vragenlijst. Uit de antwoorden blijkt dat de leerlingen deze in ieder geval consistent hebben beantwoord. Als voorbeeld: de leerlingen die aangaven geen alcohol te drinken, hebben bij de drie vragen waarin geïnformeerd werd naar de hoeveelheid alcohol die ze dronken, nul glazen ingevuld.

De reden om twee verschillende leeftijdsgroepen te bevragen (dertien jaar versus zestien of zeventien jaar) is dat jongeren tussen hun veertiende en zestiende beginnen met (fors) alcohol drinken. In deze leeftijdsgroep vindt een omslag plaats van nauwelijks drinken naar geregeld en steeds meer drinken.

Wie drinken?

Van alle ondervraagde leerlingen in Helmond heeft 62 procent wel eens alcohol gedronken. Uiteraard zit er verschil tussen de hogere en de brugklassen: bij de eersteklassers is dat 37 procent, in klas 4/5 drinkt zo'n 90 procent.

Er is weinig verschil tussen jongens en meisjes die wel/niet drinken zowel in klas 1 als in klas 4/5. Diegene die drinken in klas 1 hebben vaker een oudere broer of zus.

Drink je wel eens alcohol?

klas 1	drink je wel eens alcohol?	Ja	29
		Nee	49
		Totaal	78
klas 4/5	drink je wel eens alcohol?	Ja	63
		Nee	8
		Totaal	71

Startleeftijd

Wat opvalt is de leeftijd waarop jongeren aangeven dat ze voor het eerst (een glas) alcohol gedronken hebben. 25 procent heeft met twaalf jaar of jonger al eens alcohol gedronken. Meer dan de helft begint al op 14 jaar of jonger.

Wanneer heb je je eerste glas alcohol gedronken?

12 jaar of jonger	25%
13 jaar	14%
14 jaar	19%
15 jaar	5%
16 jaar of ouder	3%
nooit alcohol gedronken	35%

Er is geen groot verschil is gevonden in startleeftijd tussen jongens en meisjes of verschil in leeftijd en gebruik tussen leerlingen van de verschillende schooltypen.

Wanneer dronk jij je eerste glas? (uitgesplitst naar geslacht)

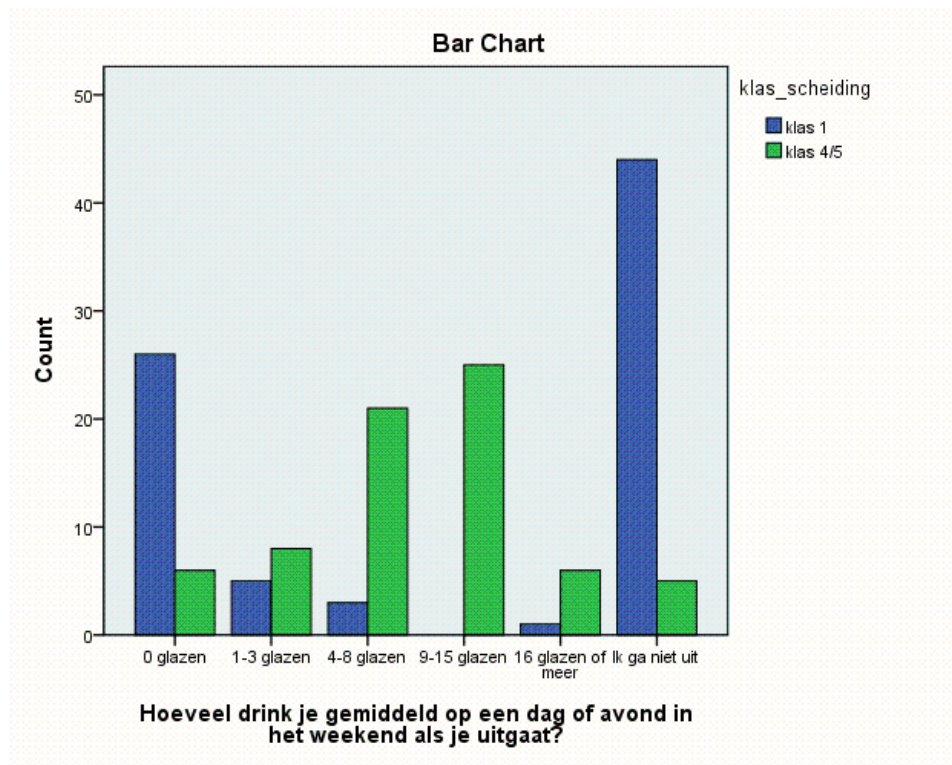
klas		startleeftijd					Ik heb nog nooit een glas alcohol gedronken	16 jaar of ouder	Totaal
		12 jaar of jonger	13 jaar	14 jaar	15 jaar				
klas 1	Jongen	11	6	1		22		40	
	Meisje	14	2	0		22		38	
	Totaal	25	8	1		44		78	
klas 4/5	Jongen	9	8	12	2	3	2	36	
	Meisje	3	4	15	5	4	3	34	
	Totaal	12	12	27	7	7	5	70	

Hoeveelheid

Wanneer jongeren in klas 1 alcohol drinken gaat het (nog) niet om grote hoeveelheden (één tot drie glazen per week). Verschil tussen jongens en meisjes is niet gevonden. De jongeren uit klas 4/5 drinken daarentegen gemiddeld per week meer dan acht glazen. Hetzelfde zie je bij drinken op een avond in het weekend of bij vrienden thuis. Qua hoeveelheid tekent zich hier wel een klein verschil af tussen jongens en meisjes: jongens in de bovenbouw zeggen meer te drinken dan meisjes. Het aantal jongens dat zegt dat zestien glazen of meer de standaard is voor een avondje uit is bijvoorbeeld groter dan het aantal meisjes.

Hoeveel glazen alcohol drink je gemiddeld per week (inclusief het weekend)?

Hoeveel glazen alcohol drink je gemiddeld per week (inclusief het weekend)?		klas 1	klas 4/5	Totaal
0 glazen	drink je wel eens alcohol? Ja	20	3	23
	Nee	47	8	55
	Totaal	67	11	78
1-3 glazen		5	19	24
4-8 glazen		3	17	20
9-15 glazen			15	15
16 glazen of meer			9	9

Waarom drinken ze?

Erbij willen horen, en "iedereen drinkt toch", zijn de redenen om te gaan drinken. Van de ouderejaars geeft 58 procent aan dat alcohol een feest gezelliger maakt, de rest vindt van niet.

Zijn feestjes gezelliger door alcohol?

ja	58%
nee	30%
weet niet	4%
drink geen alcohol	9%
N=71 (alleen klas 4/5)	

Waar drinken ze?

De eersteklassers drinken het meest thuis en bij vrienden. De oudere jongeren drinken het meest bij vrienden, in het café of in de disco. De keet wordt in Helmond nauwelijks genoemd als plek waar jongeren alcohol drinken.

Waar drink je het meest?	Totaal	Klas 1	Klas 4/5
Thuis	10%	17%	3%
Vrienden	24%	10%	39%
Café	12%	1%	23%
Straat	4%	4%	4%
Disco	8%	3%	14%
Sportkantine	3%	3%	4%
keet of schuur	1%	1%	1%
Geen alcohol	38%	61%	11%
	N=148	N=78	N=70

Rol ouders

Vrijwel alle ouders van jongeren uit klas 4/5 vinden het goed dat jongeren alcohol drinken op die leeftijd. Bij de jongeren uit de eerste klas vindt bijna 30 procent van de ouders het goed dat jongeren alcohol drinken. Ruim een kwart houdt zich hier niet aan en drinkt toch wel eens alcohol.

Drink je wel eens alcohol? (gesplitst voor leerlingen die wel en niet van hun ouders mogen drinken)

			Ik mag van mijn ouders alcohol drinken		Totaal
			Ja	Nee	
klas 1	drink je wel eens alcohol?	Ja	15	14	29
		Nee	8	41	49
		Totaal	23	55	78
klas 4/5	drink je wel eens alcohol?	Ja	62	1	63
		Nee	4	4	8
		Totaal	66	5	71

Ouders blijken vrij coulant te zijn als hun kinderen te veel drinken. Maar weinig ouderejaars zeggen dat hun ouders het een probleem vinden als ze aangeschoten thuiskomen. Bij dronkenschap zijn dat er iets meer (13), maar één op de vijf jongeren schat dus in dronken thuis te mogen thuiskomen zonder problemen met hun ouders te krijgen. Behoorlijk wat ouderejaars geven aan dat hun ouders hier geen weet van hebben: die slapen al wanneer de jongeren thuiskomen en zien het dus toch niet.

Als ik aangeschoten thuiskom, dan?

		drink je wel eens alcohol?		
		Ja	Nee	
klas 4/5	Keuren mijn ouders dat af	3	2	5
	hebben mijn ouders dat liever niet	16	0	16
	Vinden mijn ouders dat geen probleem hebben ze dat niet in de gaten	25	2	27
	Dat weet ik niet, want het is nog nooit voorgekomen	11	0	11
	Totaal	8	4	12
		63	8	71

Verkrijgbaarheid van alcohol

Jongeren die niet mogen drinken, wordt het desondanks niet al te moeilijk gemaakt: veel kinderen mogen van hun ouders wel een drankje bij speciale gelegenheden. Thuis is meestal drank aanwezig, maar ook buitenshuis is het niet moeilijk aan alcohol te komen. Eersteklassers geven aan dat ze in een disco, (sport)kantine of café, gemakkelijk alcohol kunnen krijgen. Daar staat tegenover dat verreweg de meeste eersteklassers nooit alcohol in een disco, café of kantine bestellen.

Als je alcohol bestelt in een café, krijg je het dan?

Als je alcohol bestelt in een café, krijg je het dan?	klas_scheiding		Totaal
	klas 1	klas 4/5	
Ja	9	58	67
Soms	12	1	13
Nee	5	1	6
Ik bestel nooit alcohol in een café	54	11	65
Totaal	80	71	151

Waarom minder drinken?

Voor jongeren (zowel jongens als meisjes) blijkt dik worden van alcohol een belangrijke reden te zijn om niet of minder te gaan drinken. Ook 'problemen met ouders' is vooral voor brugklassers een reden om niet te (gaan) drinken, door ouderejaars worden financiën en het gebrek aan kennis vaak genoemd als argument om niet te drinken of minder te drinken. Ruim 60% van de jongeren praat met ouders over alcoholgebruik. Als jongeren vragen hebben of hulp zoeken gaan de jongeren uit

klas 1 ook als eerste naar de ouders. De leerlingen uit klas 4/5 gaan liever naar vrienden. Opvallend is dat in Helmond slechts de helft van de leerlingen zegt voorlichting op school te hebben gehad.

Wat is een reden voor jou om minder te drinken of niet te gaan drinken?

Wat is een reden voor jou om minder te drinken of niet te gaan drinken?	klas 1	klas 4/5	Totaal
Als ik dik word van het drinken van alcohol	11	28	39
Als alcohol duurder wordt	5	10	15
Als ik problemen krijg met mijn ouders	20	6	26
Als ik problemen krijg met de politie	6	6	12
Als mijn vrienden ook niet (meer) zouden drinken	3	2	5
Als ik met mijn vrienden andere activiteiten kan ondernemen	2	6	8
Als ik weet wat alcohol doet in mijn lichaam	20	10	30
Geen antwoord	12	0	12
Totaal	79	68	147

Bijlage 2 Ingezette activiteiten Helmond

(uit Katers Meppen versie november 2009)

activiteit	omschrijving	kartrekker	opmerkingen	periode	status
1 Pubers met alcoholvergiftiging	<ul style="list-style-type: none"> • Subsidieverstrekking voor aanpak door gemeente. • Training personeel en scholing doelgroep door Halt. • Planontwikkeling door Halt in overleg kinderarts Elkerliek 	Halt	Betrokkenheid van psycholoog gewenst in aanpak.	Half juli 2009 tot januari 2010	Gestart
2 Dronken pubers van de straat	<ul style="list-style-type: none"> • De politie kan dronken pubers toeleiden naar HALT en verslavingszorg. 	Politie	<ul style="list-style-type: none"> • Tot voor kort was het aantal aanmeldingen gering. Voor de zomer is dit aangetrokken en tijdens weer minder. • Agendasetting bij de politie blijft van belang. Invoering mini Proces Verbaal bezien om administratieve werklast politie te verminderen, waardoor toeleiding tot aanpak toeneemt (in samenspraak met Halt). 	2009-2011	Gestart
3 Spreekuur Novadic-Kentron	<ul style="list-style-type: none"> • Plan opstellen ter verbetering van bereikbaarheid Novadic-Kentron door bijvoorbeeld informatiepunt via CJG, in scholen, wijkhuizen en/of welzijnsinstellingen door Novadic-Kentron. • Bespreking plan in werkgroep alcohol en jongeren • Implementatie van nieuwe werkwijze 	Novadic-Kentron		Augustus 2009	gestart

activiteit	omschrijving	kartrekker	opmerkingen	periode	status
4 Inzicht in uitval door alcoholgebruik	<ul style="list-style-type: none"> • Inventarisatie uitval school/werk bij jongeren door alcoholgebruik via onderwijs en Jeugdpreventie teams • Bespreking van inventarisatie in werkgroep alcohol en jongeren 	Gemeente	In werkgroep van 19-10 besloten op dit thema geen aparte activiteit op te nemen. Met andere activiteiten en lopende interventies (Zorg voor jeugd en JeugdPreventieTeam) bereiken we de betreffende doelgroep voldoende.	September 2009	Afgesloten
5 Voorlichting ouders	<ul style="list-style-type: none"> • Opvragen lijstwerk ouders met kinderen in de leeftijd van 12 en 13 jaar: laatste jaar BO en eerste jaar VO • Opvragen folders en bestellen sleutelhangers bij Laat je niet Flessen 	Gemeente	Verzending halverwege december (voor kerst en oud&nieuw)	Juli tot december 2009	Niet gestart
6 Uit met ouders	<ul style="list-style-type: none"> • Uitwerken plan 'Uit met ouders'. Keuze locatie. Jeugd gaat met name uit in Plaza en Entre les Deux (poll HJ2G). • Werving van ouders, in samenwerking met gemeente (communicatie) en gekoppeld aan Totaalaanbod scholen (8) 	GGD	Groot horecaoverleg is positief over voorstel en wil graag betrokken worden bij uitwerking: aandacht voor indrinken	2009- 2010	Gestart
7 BAS-project	<ul style="list-style-type: none"> • Start implementatie: overleg gemeente en Novadic-Kentron. Keuze om 3 of 4 sportverenigingen (waarvan we inschatten dat effect groot is) actief te benaderen en informeren of ze aan project mee willen doen. • Besluitvorming subsidieaanvraag door gemeente 	Novadic-Kentron	<ul style="list-style-type: none"> • Subsidieaanvraag door Novadic-Kentron voor 2010 is ingediend: accentverschuiving naar draagvlak voor alcoholmatiging binnen sportverenigingen 	2009	Gestart

activiteit	omschrijving	kartrekker	opmerkingen	periode	status
8 Totaalaanbod scholen	<ul style="list-style-type: none"> • Keuze voor drie pilots, te weten VO: ROC en Kleine Jan en De vendelier (BO), budget (€10.000). • Uitwerking plannen en financieringsvoorstellen pilots: met daarin meegenomen een voorstel voor de inzet van educatie-uren jongerenwerker van SWH en uren Veldwerk Novadic- Kentron. Overweging bijdrage interactieve aanpak door bijvoorbeeld Helder theater. • Na ontvangst drie voorstellen besluit over inzet beschikbare middelen. • Uitvoer pilots 	Novadic- Kentron (ROC), SWH (Kleine Jan) en GGD (De Vendelier)		2009	Gestart
9 Actie buurten – ‘Laat je niet flessen’	<ul style="list-style-type: none"> • Inzet in Helmond eventueel bij activiteiten ‘uit met ouders’ (6) en/of Totaalaanbod scholen (8) 	Novadic- Kentron	<ul style="list-style-type: none"> • SRE werkt in oktober aan doorontwikkeling van dit instrument. 	Zie planning 6 en 8	Niet gestart
10 Communicatie	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen communicatieplan in samenwerking met afdeling communicatie • Bespreking communicatieplan in werkgroep • Activiteit 5 uitvoeren 	Gemeente		2009	Gestart

Bijlage 3 Suggesties voor een verbeterde aanpak uit de GDR

Tijdens de GDR-sessies konden de deelnemers oplossingen bedenken om op de korte en lange termijn het alcoholgebruik onder jongeren in Helmond te verminderen of te voorkomen. Hieronder een selectie van de suggesties.

- Met de ouders van de jongeren die alcohol gebruikt de zorgen en mogelijke toekomstige zorgen bespreken en een hulpaanbod doen. Iedereen die een signaal ziet of zich verantwoordelijk voelt, moet zich vrij voelen dit te bespreken met de ouders, of iemand anders die daarvoor in aanmerking komt.
- Voorlichting over groepsdruk, eigen keuzes maken etc. al starten op jonge leeftijd. Maak er een vast onderdeel van het onderwijsprogramma op basisscholen van en trekken dat door naar het voortgezet onderwijs.
- Geef voorlichting aan sportverenigingen/horecabedrijven/buurthuizen/winkeliers over de gevolgen van alcoholgebruik, zodat alcoholverstrekkers doordrongen worden van het belang van alcoholmatiging. Geef ouders en leerlingen op verschillende momenten in de schoolloopbaan voorlichting en begin daarmee op de basisschool. Ga de discussie aan met ouders en kind, trek samen op met sportclubs en bijvoorbeeld Helder Theater.
- Volg BBL-leerlingen een bepaalde periode goed en ondersteun de groep die werkt met deze leerlingen om uitval aan te pakken.
- Leer ouders hoe ze het onderwerp alcohol bespreekbaar kunnen maken, zodat ze vasthouden aan hun eigen waarden en normen, en niet opgaan in de vervaagde waarden en normen van hun kind .
- Laat mensen met uitvalervaring in het verleden jongeren voorlichten over de gevolgen van alcoholmisbruik. Laat een aan lager wal geraakte (prof)voetballer maar eens vertellen wat alcohol voor hem kapot gemaakt heeft.
- Zoek met gezonde regelmaat (dus niet te vaak) publiciteit in de krant. Dit kan bv. via de afdeling communicatie van de gemeente.
- Zoek een ouder maatje die met de jongere in gesprek gaat over bijvoorbeeld hoe om te gaan met groepsdruk.
- Verspreid een huis-aan-huisfolder met informatie voor ouders. Waar kunnen ze terecht met vragen over de opvoeding van hun kind, bijvoorbeeld over alcohol?
- Laat mensen die nooit alcohol gedronken hebben hierover op scholen vertellen. Geef ook eens het voorbeeld van niet drinken.
- Zet rolmodellen in waar jongeren tegenop kijken. Bijvoorbeeld Helmond Sport-spelers die in de bovenbouw van BO en onderbouw VO komen om een interactieve gastles te verzorgen rondom alcohol of een breder onderwerp. Vergelijk in Tilburg "Project de Held" waarbij Willem II in de klassen komt om het onderwerp pesten bespreekbaar te maken.
- Laat alcohol heel vies smaken!
- Laat jongeren het gevolg van alcoholgebruik zien in confronterende filmpjes over wat er kan gebeuren.
- Laat scholen en verenigingen contracten sluiten met ouders, indien een jongere uitgevallen is door alcohol- of drugsgebruik. Neem dat op in het schoolplan of het beleid van de vereniging.
- De Frisfeesten (uit Eindhoven) naar Helmond halen!

- Stel een meldpunt alcoholgebruik in.
- Betrek Bavaria bij de voorlichting over alcohol.
- Stel een contract op over gedrag en bepaal samen met de jongere de straf bepalen wanneer de jongere (en natuurlijk ook de opvoeder) zich niet aan de regels houden. Dit kan op macro- en microniveau.
- Laat twee teams het tegen elkaar opnemen waarbij het eerste team nuchter is en het tweede team gedronken heeft. De laatste zullen afgaan.
- Verander iets aan de alcoholverpakking en kijk of dat werkt!
- Onderzoek het placebo-effect van alcoholvrije maar op alcohol lijkende drankjes.
- Alle initiatieven die de dialoog aangaan of versterken zullen op een manier effect sorteren. Het gaat in de kern om een individuele keuze die een ouder of een jongere maakt. Hoe bewuster die keuze hoe langduriger het effect
- Stel een Helmondse visie opstellen en draag die uit naar scholen en instellingen. Die kunnen het opnemen in hun beleid of schoolplan.
- Verbinden van signalen vanuit de diverse leefwerelden, en goed kijken naar hoe die zo eenvoudig mogelijk bij elkaar te brengen zijn als dat nodig is.
- Hef een hogere accijns op alcohol. Veel drinken is voor niemand goed.
- Stel een verkoopverbod voor alcohol in voor supermarkten.
- Geef voorlichting vanaf de verwekking. Met andere woorden, betrek ouders er zo vroeg mogelijk bij.
- Maak het uitgaansleven in Helmond aantrekkelijker voor de doelgroep en geef daar de jongeren een doorslaggevende rol in.
- Spreek onderling rollen af: wat verwachten we van wie?
- Laat kinderen zelf voorlichtingsmateriaal maken. Door zich er zelf in te verdiepen leren ze het meest.
- Geef zelf het goede voorbeeld.